

To Cite This Article: Aladağ, C., Tapur, T., & Kaya, B. (2024). Türkiye ve Kazakistan coğrafya öğretim programlarının karşılaştırılması. *International Journal of Geography and Geography Education (IGGE)*, 51, 1-25. <http://dx.doi.org/10.32003/igge.1394173>

TÜRKİYE VE KAZAKİSTAN COĞRAFYA ÖĞRETİM PROGRAMLARININ KARŞILAŞTIRILMASI*

Comparison of Türkiye and Kazakhstan Geography Education Programs

Caner ALADAĞ,^{ID} Tahsin TAPUR,^{ID} Baştürk KAYA**^{ID}

Öz

Nitel özellikteki bu çalışmada; Türkiye’de 2018, Kazakistan’da ise 2020 yılından itibaren ortaöğretimde uygulamaya konulan coğrafya dersi öğretim programları (CDÖP) karşılaştırılmıştır. Programlar içerik analizine uygun olarak incelenmiş ve elde edilen bulgular doğrultusunda; öğretim programlarının temel öğeleri açısından karşılaştırılmıştır. Öğretim programlarının kurgusal ve yapısal anlamda benzerlikler gösterdiği tespit edilmiştir. Her iki ülkede de uygulanan öğretim programlarının, yapılandırıcı kurama ve sarmal içerik oluşturma yaklaşımına uygun tasarlandığı dikkat çekmektedir. Farklılıklar bakımından, Türkiye CDÖP’da eğitim durumları ve ölçme-değerlendirmeye ait ayrıntılı yönlendirmeler olduğu halde, Kazakistan CDÖP’da bu konulara ya hiç yer verilmediği ya da çok kısa değinildiği dikkat çekmektedir. Kazakistan CDÖP’da yer verilmeyen bu konulara Eğitim ve Bilim Bakanlığına bağlı Ibray Altınсарin Ulusal Eğitim Akademisi yayınlarında değinilmektedir. Ayrıca Türkiye CDÖP’da programın öğeleri haricinde; programın vizyonu, hazırlanma gerekçesi, beceri, değerler gibi bilgilendirici konulara değinilmekte ve bir takım tavsiye ve yönlendirmelere yer verilmektedir. Kazakistan CDÖP’da bu konularda aydınlatıcı bilgiler bulunmamaktadır. Program tasarımı ve içerik oluşturma yaklaşımları açısından benzerlikler olmasına karşın, ayrıntılara yer verme noktasında farklılıklar mevcuttur.

Anahtar Kelimeler: Ortaöğretim, Coğrafya Dersi Öğretim Programı, Karşılaştırma, Kazakistan, Türkiye

Abstract

In this qualitative study, the geography curricula (GC) implemented in secondary education in Türkiye since 2018 and in Kazakhstan since 2020 were compared. The curricula were examined in accordance with content analysis and compared in terms of the basic elements in line with the findings. It was determined that the curricula showed similarities in fictional and structural terms. It is noteworthy that the curricula implemented in both countries are designed in accordance with the constructivist theory and the spiral content creation approach. In terms of differences, it is noteworthy that while there are detailed instructions on educational situations and assessment – evaluation in the geography curricula in Türkiye, these issues are either not included at all or are only briefly mentioned in the geography curricula in Kazakhstan. These issues, which are not included in the geography curricula in Kazakhstan, are mentioned in the publications of the Ibray Altınсарin National Education Academy under the Ministry of Education and Science. In addition, in the geography curricula in Türkiye, apart from the elements of the curriculum, informative topics such as the vision of the curriculum, the reason for its preparation, skills and values are mentioned and some recommendations and guidance are included. There is no informative information on these issues in the geography curricula in Kazakhstan. Although there are similarities in terms of program design and content creation approaches, there are differences in terms of details.

Keywords: Secondary Education, Geography Course Curriculum, Compare, Kazakhstan, Türkiye

* Bu çalışma, IV. Uluslararası Coğrafya Eğitimi Kongresinde (UCEK-2022) bildiri olarak sunulmuş ve özeti yayınlanmıştır.

** **Sorumlu Yazar:** Doç. Dr., Necmettin Erbakan Üniversitesi, ✉ basturkbhk@gmail.com

GİRİŞ

Her toplum veya ülkenin yeni nesilleri toplum hayatına kazandırırken bir takım hedef ve beklentileri vardır. Bu doğrultuda ülkenin veya toplumun ihtiyaçlarına yönelik nitelikli bireyler yetiştirmek öncelikli konulardan biridir. Bunun için ise eğitim programları ve öğrenme-öğretme süreci oluşturulurken ülkeler, eğitim çalışmaları için farklı kademelerde ve disiplinlerde politikalar geliştirmekte ve uygulamaya çalışmaktadırlar. Günümüzde bu çalışmaların odak noktasında; bağımsız ve bilimsel düşünen, düşüncelerini rahatlıkla ifade edebilen, özgüveni yüksek, kendisinin ve çevresinin farkında olan, günün gelişen şartlarına adapte olan, dolayısıyla 21. yüzyıl becerileriyle donanımlı bireyler yetiştirme arzusunun yer aldığı görülmektedir.

“Eğitim, insanları potansiyellerine göre farklı yönleriyle geliştirmeyi amaçlayan bir süreçtir. Bu sürecin sağlıklı yürütülebilmesi için eğitim faaliyetlerinin planlı ve programlı olarak bir sistem dahilinde değerlendirilmesi gerekmektedir” (Demir vd., 2013, s. 1082). *“Toplumların maddî ve manevî tüm değerlerini en iyi şekilde geleceğe taşıyabilecek en önemli etken eğitimidir. Bunu başarabilmek için de tüm eğitim faaliyetlerinin bir sistem, düzen, yöntem ve plan dâhilinde değerlendirilmesi ve uygulanması gerekmektedir”* (Kaplankıran, 2017). *“Eğitimin amacı, eğitime beceri kazandırmak ve eğitilenin çevresine uyumuna yardımcı olmaktır”* (Ünlü, 2014, s. 37). Okullarda yapılan eğitim bu manada kasıtlı kültürlemedir. Her toplum kendi değerlerini, yaşam tarzını, örf ve adetlerini vb. gelecek nesillere aktarma görevini tesadüflere bırakmadan planlı bir şekilde vermek için gayret eder (Arslan, 2009, s. 16). Eğitimciler göre, eğitim programının en önemli özelliği işlevselliği yani toplumun ihtiyaçlarına cevap vermesi ve bireylerin yeteneklerini açığa çıkarması gibi yönleri gelmektedir (Engin vd., 2003). Yetiştirilmek istenen insan tipinin asıl belirleyicisi öğretim programlarıdır. Dünyadaki hızlı değişim ve gelişimi yakalamak adına, eğitim programlarının yenilenmesi son derece önemlidir (Kızılcıoğlu, 2006, s. 1). *“Eğitim-öğretim, günün gereklerine uygun olarak sürekli yenilenen birikim ve tecrübeler doğrultusunda gelişen ve değişen bir süreçtir. Bireyin ve toplumun değişen taleplerinin yanı sıra bilim ve teknikte yaşanan gelişmeler, öğrenme-öğretme yaklaşımına dair kuram ve stratejilerin gelişerek değişmesi, ulusal ve uluslararası değerlendirmelerin sonuçları, öğretim programlarının güncel tutulması ihtiyacını doğurmaktadır”* (Millî Eğitim Bakanlığı Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı [MEB TTKB], 2018, s. 4).

Öğretim programlarının oluşumu dört temel unsura dayalıdır. Bu öğeler; *niçin, ne, nasıl ve ne kadar öğretiyoruz?* sorularına verilebilecek karşılığı ifade etmektedir. Elbette asıl öge programın hedefleridir. Diğer öğeler ise hedeflere ulaşılmasında yardımcı işlev görmektedir. Hedefler tespit edildikten sonra; bu hedeflere ulaşılabilmesi için işe koşulan içerik, yöntemler ve sonucu görebilme adına ölçme-değerlendirme boyutları önem kazanmaktadır. Programlarda, kazanım şeklinde tanımlanan hedef-davranış kavramı, öğrencilere kazandırılması planlanan uzak ve yakın hedefleri kapsamaktadır. İçerik ise; öğretim programında tasarlanmış olan hedeflere uygun gelen konuları ifade etmektedir. Öğrenme-öğretme yaklaşımı, belirlenmiş amaçlara ulaşmak için kullanılacak strateji, yöntem, teknik ve materyallerle öğrenme ortamının düzenlenmesine işaret etmektedir. Ölçme-değerlendirmeden maksat ise, kazanımların verilmesinden sonra, istendik davranış değişiklikleri noktasında ne kadar başarı sağlandığı ve gerçekleştirilen eğitimin kalitesini ortaya koymaya yöneliktir. Günümüzün eğitim anlayışında, öğrenme ve öğretme ile ilgili paradigmada köklü ve hızlı bir değişiklik yaşanmaktadır. Bu doğrultuda eğitim programlarını oluşturma ve düzenleme çalışmaları, insan öğrenmesini anlamaya büyük bir ilgi göstermektedir. Türkiye’de 2018’de oluşturulan coğrafya dersi eğitim programı (CDÖP) tıpkı 2005’teki gibi yapılandırmacı yaklaşım temelinde tasarlanmıştır. Akınoğlu’na (2004, s. 73) göre; yenilenen CDÖP’ı (2005) başta Vygostky’nin sosyal yapılandırmacılık olmak üzere eleştirel düşünme, keşfetme, araştırma, probleme dayalı öğrenme, işbirlikli öğrenme stilleri, esnek öğrenme, yaratıcı düşünme, proje temelli öğrenme modellerine dayalıdır. Temirbekov ve Yesnazarova (2013, s. 422), herhangi bir ülke için coğrafya eğitiminin temel görevinin, öğrencilerin ülkenin doğal kaynaklarını ve coğrafi avantajını değerlendirme ve bu değerlendirmeye dayanarak ülkenin ekonomik gelişimini tahmin etme yeteneğini geliştirmek şeklinde tanımlamaktadırlar. Yıldırım (2023, s. 368) ise temel becerilerin teknolojiyle bütünleşmesiyle öğretim ve öğrenme arasında kuvvetli bir ilişki olduğunu ve yakın geleceğin öğrenme ortamlarında günümüzde olduğundan çok daha fazla teknolojiden faydalanılacağını belirtmektedir. Tekerci ve Kılınc (2023, s. 344), eğitim programlarının genel amacının; düşünen, araştıran ve sorgulayan öğrenciler yetiştirmek olduğunu, bu nedenle öğretmenlerin öğrencilerle çalışırken, eğitim ortamlarında onların bilgi ve becerilerini desteklemek için gerekli içsel süreçlerini anlamları ve bu yönde uygulamalar yapmaları gerektiğini belirtmektedirler.

Günümüzde; bilişim teknolojilerindeki hızlı değişim, eğitim alanında da bu duruma entegre olmayı gerekli kılmaktadır. Ülkeler, dünyadaki değişim ve gelişmeleri yakalamak adına, yetişecek neslin yaşanılan yüzyılın becerileriyle donanımlı olabilmelerini sağlamak için öğretim programlarını sürekli gözden geçirmekte ve uluslararası kabul gören öğretim modellerine odaklanmaya çalışmaktadırlar. Öğretim programlarının da önemi, eğitimde yaşanan gelişme ve yenilikleri takip edebildiği ölçüde anlam kazanmaktadır. Öğretim programları genel manada, benimsenen eğitim felsefesi ve amaçlar, değerler, yeterlilikler, ölçme değerlendirme yaklaşımları, disiplinin özel amaçları, kazanımlar ve diğer disiplinlerle bağlantısını kapsar. Öğretim programlarının öğelerinin, diğer ülkelerin öğretim programları öğeleriyle karşılaştırılması, benzerlik ve farklılıklarının tespit edilerek eksikler ve olumsuzlukların görülmesi ülkeler için büyük önem taşımaktadır. Bu vesileyle bir ülkede yapılan çalışmaların diğer ülkelerdeki yansımalarını da eleştirel bir bakış açısıyla değerlendirme fırsatı doğmaktadır.

Yıldırım (2017), çeyrek yüzyıllık bir bütünleşme eğilimiyle gündemde olan Türk Dünyasının bu eğilimindeki en önemli boyutlardan birisinin eğitim olduğuna ve her ülkenin kendi eğitim sistemini büyük beklentilerle yapılandırdığına değinmektedir. Ayrıca Türk Dünyasında eğitim alanında gerçekleştirilen işbirliğini daha etkin hale getirmenin bütünleşme eğilimine en anlamlı katkıyı sağlayacağını vurgulamaktadır. Dyysenbaevna, Arashova ve Yeshmanova'ya (2023) göre; Türk devletlerini birleştiren temel faktör, Türk halklarının birliği, geçmişin ortaklığı, etnik-dilsel yakınlık, jeopolitik ve ekonomik önkoşulların kökenleridir. Taleev (2016), Doğu ile Batı arasındaki ticari ve kültürel ilişkilerin yayılmasında Türk dünyasının rolünün önemine değinmektedir. Topal ve Sezer (2016), genç nesillerin Türk Dünyası ile Türkiye arasındaki ilişkileri daha ileri götürebilecek konumda olabilmeleri için Türk Dünyası'nı iyi bilmelerinin büyük önem arz ettiğine atıfta bulunmaktadırlar.

Bu doğrultuda değerlendirildiğinde, Türk Dünyasına ilişkin bütün çalışmaların, Türk Dünyası'nın (bağımsız, özerk vs.) birlikteliğine yapacağı katkının önemi yadsınamaz. Bu tür çalışmalardan biri de hiç kuşkusuz Türk Dünyası olarak anılan ülkelerdeki öğretim programlarının karşılaştırılmasıdır. Karşılaştırmalar sonucunda, ortaya çıkan durum, karşılaştırmada esas alınan ülkelerin dikkatlerini çekme ve programlarını gözden geçirmeleri noktasında katkı sağlayabilir. Bu bağlamda çalışmanın amacı, ortaöğretim için Türkiye'de 2018 yılında, Kazakistan'da ise 2020 yılında hazırlanan coğrafya öğretim programlarının karşılaştırılmasıdır. Bu genel amaç doğrultusunda, iki ülkenin programları, program öğeleri (kazanım, içerik, eğitim durumları ve ölçme-değerlendirme süreci) açısından benzer ve farklılıklar noktasında ele alınarak değerlendirilmiştir.

YÖNTEM

Araştırma Modeli

Çalışma, iki ülkenin ortaöğretim coğrafya programlarının amaç, içerik, eğitim durumları ve ölçme-değerlendirme süreçlerinin benzer ve farklı yönlerini tespit etmeye yönelik nitel özellikte, durum çalışması desenine dayalı olarak gerçekleştirilmiştir. "İnsan ve topluma ait olgu ve olayların, açıklanmaktan çok anlaşılmayı ve keşfedilmeyi bekleyen karmaşık anlamlar dünyası olması sebebiyle nitel araştırmanın özgün formuna yatkın olduğu söylenebilir. Nitel araştırma "niçin, nasıl ve ne şekilde" gibi soyut sorulara cevap arar" (Baltacı, 2019, ss. 382-383). Nitel araştırma, yorumlayıcı yaklaşıma dayanır (A. Yıldırım ve Şimşek, 2016, s. 39). Saban vd. (2010, s. 127) göre; nitel araştırma, belli olgu veya olayları kendi doğal ortamlarında çok yönlü ve uzun süreli olarak derinlemesine incelemektir. "Durum çalışması, araştırmacının gerçek yaşam, güncel sınırlı bir sistem (bir durum) ya da belli belli bir zaman içerisindeki çoklu sınırlandırılmış sistemler (durumlar) hakkında çoklu bilgi kaynakları (örneğin gözlemler, mülakatlar, görsel-işitsel materyaller ve dokümanlar ve raporlar) aracılığıyla detaylı ve derinlemesine bilgi topladığı, bir durum betimlemesi ya da durum temaları ortaya koyduğu nitel bir yaklaşımdır" (Creswell, 2018, s. 97). Nitel durum çalışmasının en temel özelliği bir ya da birkaç durumun derinliğine araştırılmasıdır. Yani bir duruma ilişkin etkenler (ortam, bireyler, olaylar, süreçler, vb.) bütüncül bir yaklaşımla araştırılır ve ilgili durumu nasıl etkiledikleri ve ilgili durumdan nasıl etkilendikleri üzerine odaklanır (A. Yıldırım ve Şimşek, 2016, s. 73). Bu bağlamda, coğrafya öğretim programları ve program karşılaştırmalarına dair daha önce yapılmış olan çalışmalar incelenmiş ve geniş bir literatür taraması yapılmıştır. Daha sonra sağlanan veriler doküman incelemesi ve içerik analizine uygun olarak incelenmiştir. Mevcut durumun ortaya konmasına yönelik olarak, programların kazanım, içerik, eğitim durumları ve ölçme-değerlendirme boyutları açısından

karşılaştırma yoluna gidilmiştir. Ayrıca programın temel unsurlarından olmamakla birlikte programların misyonu, vizyonu, değerleri ve yetkinlikleri konularında da olanaklar ölçüsünde karşılaştırma imkânı olup olmadığına bakılmıştır. Bu şekilde mevcut durumu ortata koymak adına, karşılaştırmalar yapılarak programların benzerlik ve farklılıkları ortaya konmuş ve bu doğrultuda çalışmanın bulguları kısmında detaylandırılmaya çalışılmıştır.

Verilerin Toplanması ve Analizi

Yıldırım ve Şimşek (2016, s. 42), nitel araştırmalarda görüşme, gözlem ve yazılı dokümanların incelenmesi şeklinde sık kullanılan üç tür veri toplama yönteminin olduğunu belirtmektedir. İnceleme için seçilen dokümanları, Türkiye'de MEB tarafından hazırlanan coğrafya dersi öğretim programı (2018, CDÖP) ile Kazakistan'da, Kazakistan Eğitim ve Bilim Bakanlığı tarafından 2018'de hazırlanan ve pandemi sürecine ilişkin tavsiyelere yer verilerek düzenlenen (2020) CDÖP'ı oluşturmaktadır. Türkiye CDÖP'ı Millî Eğitim Bakanlığı web sitesinden temin edilmiştir. Kazakistan CDÖP'da yine Kazakistan Eğitim ve Bilim Bakanlığı web adresinden alınarak Türkçeye çevrilmiş ve Kazakça bilen bir uzman tarafından kontrolü sağlanmıştır. Yine Kazakistan CDÖP'da yer verilmeyen eğitim durumları ve ölçme-değerlendirme konularında, Kazakistan İbray Altınсарın Ulusal Eğitim Akademisi'nin web adresinden bu konulara ilişkin veriler sağlanmaya çalışılmıştır. Verilerin toplanması aşamasında; dokümanlar incelenirken karşılaşılan en büyük zorluk iki ülkedeki eğitim kademelerinin farklılığı olmuştur. Kazakistan CDÖP 7-11. sınıfları kapsar şekilde sunulmaktadır. Türkiye'de ise sadece ortaöğretimi yani 9-12. sınıfları kapsamaktadır. Bu nedenle Türkiye'de ilköğretim ikinci kademe (ortaokul) yer alan *sosyal ve fen bilgisi* derslerinde geçen coğrafyaya ilişkin kazanımların dağılımına da değinmek ihtiyacı doğmuştur. Çalışmanın daha anlaşılabilir olması adına fen ve sosyal bilgiler derslerinde yer alan kazanımlar Kazakistan CDÖP'daki 7, 8 ve 9. sınıf coğrafya dersleri ile derinlemesine olmasa da karşılaştırılmaya çalışılmış ve bu durum tablolarla (Tablo 2, 5, 6, 8) desteklenmiştir. Ayrıca programların vizyonu, misyonu, açıklamaları, değerleri, becerileri ve yetkinlikleri konuları da karşılaştırılma olanağı olup olmadığına dair gözden geçirilerek her iki programda da yer alıyor ise karşılaştırılmaya çalışılmıştır. Esasen program karşılaştırmalarında yer verilmesi gereken temel konular kazanım, içerik, eğitim durumları ve ölçme-değerlendirme unsurları olduğu halde ayrıntılar noktasında da benzer ve farklılıklara bakılmıştır. Bu noktada Kazakistan CDÖP'nın kazanımlar dışında ayrıntılara yer vermemiş olması olumsuz bir durum oluşturmuş ve bu yüzden çeşitli görüşme ve yazışmalar yapılmış olmasına karşın kaydedeğer bir sonuç elde edilememiştir. Bu aşamalardan sonra programların karşılaştırılmasına geçilmiştir. Karşılaştırmada öncelikle coğrafya dersleri ve öğretim programları ile derslerin eğitim kademelerindeki dağılımı ele alınmış ve tablolarla da karşılaştırmaların daha iyi anlaşılabilmesi için imkân yaratılmaya çalışılmıştır. Daha sonra programlar temel unsurları açısından içerik analizine uygun olarak karşılaştırılarak benzerlik ve farklılıklar noktasında elde edilen bulgular doğrultusunda yorumlanmaya çalışılmıştır. Yıldırım ve Şimşek (2006, s. 227), içerik analizini, birbirine benzeyen verilerin, belirli kavramlar ve temalar çerçevesinde bir araya getirilerek okuyucunun anlayabileceği bir biçimde düzenlenerek yorumlanması şeklinde tanımlamaktadırlar.

BULGULAR VE YORUMLAR

Türkiye ve Kazakistan Coğrafya Öğretimi ve Programları

İki ülkenin de eğitim sistemlerinde 12 yıl kesintisiz (zorunlu) eğitimin varlığı dikkat çekmektedir. Ancak eğitim kademelerinin sınıflandırılmasında farklılık vardır. Türkiye'de eğitim kademeleri, okul öncesi, ilköğretim (ilkokul, orta okul) ve ortaöğretim şeklinde belirlenmiştir. Kazakistan'da ise eğitim kademeleri, okul öncesi, birinci kademe (ilköğretim, 1-5. sınıflar), ikinci kademe (temel ortaöğretim, 6-9. sınıflar) ve üçüncü kademe (genel ortaöğretim, 10-12. sınıflar) şeklinde sınıflandırılmaktadır. Coğrafya, Kazakistan Cumhuriyeti Eğitim ve Bilim Bakanlığı'nın 8 Kasım 2012 tarih ve 500 sayılı emriyle onaylanan ilk, temel ve genel ortaöğretim model müfredatına göre zorunlu bir ders olarak yer almaktadır. Türkiye'de öğretim programları tasarımlarında 2005 yılında köklü bir paradigma değişikliğine gidilmiştir. Bu tarihten önce de değişik zaman aralıklarında coğrafya dersi öğretim programlarının (CDÖP) yenilediği veya gözden geçirilerek düzenlemelerin yapıldığı olmuştur. Ancak 2005 yılı ve daha sonraki CDÖP'larının en önemli özelliği, programın öğrenciyi öğrenme-öğretmenin merkezine koyması ve sarmal içerik oluşturma yaklaşımını benimsemesidir. Yine 2018'de oluşturulan CDÖP'da bu doğrultuda oluşturulmuştur

(Tablo 1). Kazakistan'da da bağımsızlığa kavuşmasından itibaren öğretim programı değişiklikleri gerçekleşmiştir. Özellikle Sovyetler Birliği'nin etkisinin hissedildiği eğitim anlayışından kurtularak kendi nesillerini yetiştirme noktasında eğitim faaliyetlerine yönelik ciddi çalışmalar gerçekleştirilmiştir. Mirzahmetov ve Yılmaz (2013, s. 194), Sovyetler Birliği hâkimiyeti altındaki bütün azınlıkların ve yerli halkların Ruslaştırılması projesinde Çarlık Rusya'sının daha uzun süren idaresi döneminde elde edemediği başarıya ulaşıldığını belirtmektedir.

Tablo 1. Türkiye CDÖP'da Derslerin Sınıflara Göre Kazanım Sayısı ve Süre Tablosu

Sınıf	Ders	Kazanım sayısı	Toplam süre (saat)	Haftalık (saat)
9. sınıf	Coğrafya	22	72	2
10. sınıf	Coğrafya	34	72	2
11. sınıf	Coğrafya	29	72	2
11. sınıf	Coğrafya	40	144	4
12. sınıf	Coğrafya	24	72	2
12. sınıf	Coğrafya	34	144	4

Türkiye'deki eğitim sisteminde coğrafya dersleri ortaöğretimde yer almaktadır. Yani 9. sınıfta coğrafya adı ile başlamakta ve 12. sınıfa kadar devam etmektedir. Okul türlerine göre 11 ve 12 sınıfların bazılarında yer alırken bazılarında 10. sınıftan sonra okutulmamaktadır. Hatta okul türlerine bağlı olarak (*Fen, Sosyal Bilimler, Anadolu ve Meslek Liseleri*) haftalık ders saatleri değişebildiği gibi coğrafya derslerinin seçmeli olarak okutulduğu da görülmektedir. Yine Türkiye'de coğrafyaya ait konulara ilköğretim ikinci kademe ya da ortaokul olarak ifade edilen kısmında hem sosyal bilgiler hem de fen bilgisi derslerindeki bazı ünitelerde (konu alanları ve öğrenme alanları) yer verildiği dikkat çekmektedir. Kazakistan'da ortaöğretim CDÖP 2012 yılında yapılandırıcı eğitim kuramına uygun olarak hazırlanmış ve son olarak 2020 yılında revizyona gidilerek devam ettirilmiştir. Kazakistan'da coğrafya konuları 6. sınıfta doğa bilimleri (fen bilgisi) dersinde başlamaktadır. Ancak coğrafya adıyla okutulan derslerin 7. sınıfta başlayarak (7, 8, 9, 10 ve 11) 11. sınıfa kadar devam ettiği (Tablo 2) dikkat çekmektedir.

Tablo 2. Kazakistan CDÖP'da Dersler ve Süre Tablosu

Sınıf	Ders	Toplam süre (saat)	Haftalık süre (saat)	
7. sınıf	Coğrafya	68	2	
8. sınıf	Coğrafya	68	2	
9. sınıf	Coğrafya	68	2	
10. sınıf	Coğrafya	<i>Doğal-matematiksel profil</i>	136	4
		<i>Sosyal-insani profil</i>	102	3
11. sınıf	Coğrafya	<i>Doğal-matematiksel profil</i>	136	4
		<i>Sosyal-insani profil</i>	102	3

Kazakistan'da, coğrafya dersinin, temel bilişsel düzeyi, 6-9. sınıflarda yani eğitimin ikinci aşamasında verilmektedir. Eğitimin ikinci kademesi olarak tanımlanan 6-9. sınıflar bazında bakıldığında coğrafya dersleri 7-8-9. sınıflarda yer almaktadır. Üçüncü kademe olarak değerlendirilen lise seviyesinde ise 10 ve 11. sınıflarda coğrafya derslerinin okul türlerine göre değişmekle birlikte bir hayli yoğun olarak okutulduğu dikkat çekmektedir. 7-8-9. sınıflarda haftada 2 saat olarak okutulan coğrafya derslerinin, 10-11. sınıflara gelindiğinde haftada 3 ya da 4 saat olarak yer aldığı gözlenmektedir. Lise seviyesi olarak değerlendiren okullar 2 tür profildedir. Bunlar; doğal-matematiksel (fen-matematik) ve sosyal-insani (sosyal-beşeri) profildeki okullardır. Doğal-matematiksel profildeki okullarda coğrafya dersleri yılda 136 saat (haftada 4 saat), sosyal-insani profildeki okullarda ise yılda 102 saat (haftada 3 saat), olarak verilmektedir (Tablo 2). Kazakistan'da 7. sınıftan itibaren coğrafya olarak okutulan derslerin içerikleri sarmal yaklaşıma uygun olarak düzenlenmiştir. Türkiye'de olduğu gibi, her sınıf düzeyinde dersin adı ve bölümleri aynı olduğu halde bölümlerde yer alan konuların değişiklik gösterdiği dikkat çekmektedir (Tablo 3).

Tablo 3. Kazakistan CDÖP'da 10-11. Sınıf Coğrafya Derslerinin Ünitelere Göre Süre Dağılımı

Profiline göre okullar	10. Sınıf D-M. P	10. sınıf S-İ. P.	11. Sınıf D-M. P.	11. sınıf S-İ. P.
Ünite	Ayrılan süre (saat)	Ayrılan süre (saat)	Ayrılan süre (saat)	Ayrılan süre (saat)
1 Coğrafi araştırma yöntemleri	9	6	8	8
2. Haritacılık ve Jeoinformatik	10	9	10	8
3. Doğa yönetimi ve jeoekoloji	45	33	46	32
4. Jeoekonomi	23	17	25	15
5. Jeopolitik	17	13	15	15
6. Ülke araştırmaları	23	16	24	16
7. Küresel sorunları çözmeye	9	8	8	8
Toplam	136	102	136	102

Türkiye CDÖP'da Amaçlar

Türkiye'de öğretim programlarının hepsinin temel felsefesi ve genel amaçları, 1739 sayılı Millî Eğitim Temel Kanununun 2. maddesinde ifade edilen "Türk Millî Eğitiminin Genel Amaçları" ile "Türk Millî Eğitiminin Temel İlkeleri" esas alınarak oluşturulmakta ve amaçları bakımından eğitim kademelerinin birbirini tamamlayıcı şekilde düzenlenmesine dikkat edilmektedir.

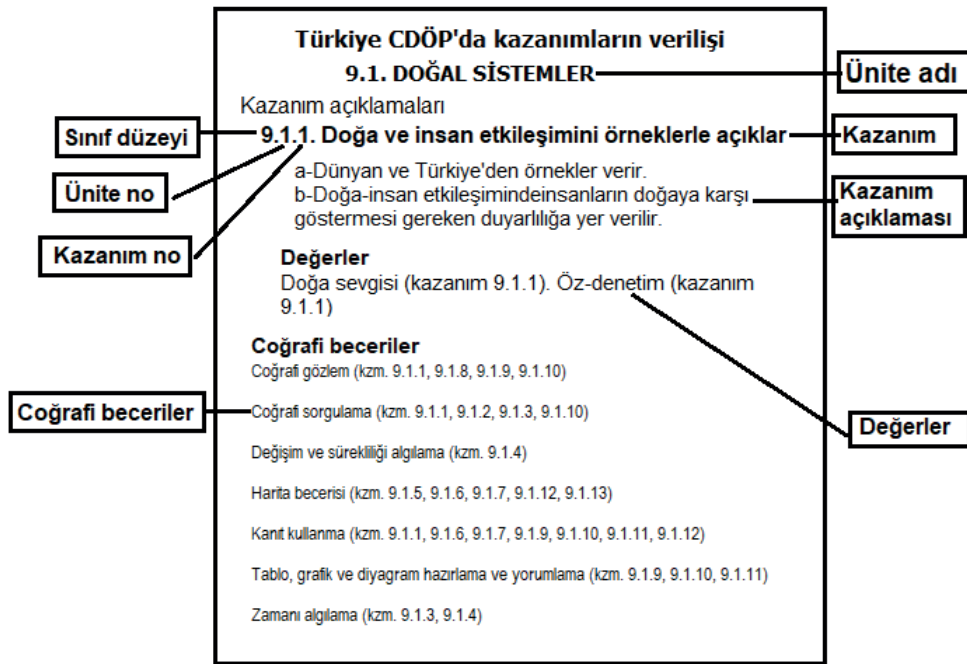
Uygulamada olan (2018) CDÖP'nın yenilenme gerekçesi olarak, "günümüzde yaşanan teknolojik gelişmelerle zaman-mekân yaklaşmasının önemine değinilmekte, farklı mekânsal ölçeklerde doğal ve beşerî süreçlerde gerçekleşen etkileşim ve değişimlerin dikkate alındığına" vurgu yapılmaktadır (MEB TTKB, 2018, s. 11). Programda millî amaçlardan başka coğrafya dersinin okutulmasının amaçları ise şu şekilde ifade edilmiştir:

- Coğrafya biliminin temel kavram, kuram ve araştırma yöntemlerini kullanarak araştırmalar yapması ve sonucunu raporlaştırması.
- İnsan-doğa ilişkisi çerçevesinde coğrafi sorgulama becerileri kazanması.
- Evrene ait temel unsurları hayatla ilişkilendirmesi.
- Doğal ve beşerî sistemlerin işleyiş ve değişimini kavraması.
- Yakın çevresinden başlayarak ülkesine ve dünyaya ait mekânsal değerleri anlama ve bu değerlere sahip çıkma bilinci geliştirmesi.
- Ekosistemin işleyişine yönelik sorumluluk bilinci kazanması.
- Doğa ve insanın uyumlu birlikteliği ve sürekliliği için mekânsal planlamanın önemini kavraması.
- Doğal ve beşerî kaynakların kullanımında "tasarruf bilinci" geliştirmesi.
- Doğal ve beşerî sistemlerin yerel ve küresel etkileşim içinde işleyişini anlamlandırması.
- Kalkınma süreçlerinin doğayla uyumlu kılınmasının önemini kavraması.
- Doğal afetler ve çevre sorunlarını değerlendirerek bunlardan korunma ve önlem alma yollarına yönelik uygulamalar geliştirmesi.
- Bölgesel ve küresel düzeyde etkin olan çevresel, kültürel, siyasi ve ekonomik örgütlerin uluslararası ilişkilerdeki rolünü kavraması.
- Coğrafi birikim ve sentez ülkesi olan Türkiye'nin bölgesel ve küresel ilişkiler açısından konum özelliklerini kavrayarak ülkesinin sahip olduğu potansiyelin bilincine varması.
- Coğrafi bilgilere sahip olmanın "vatan bilinci" kazanılmasındaki önemini kavraması.
- Türkiye'nin yeni vizyonuna uygun olarak başta Türkiye ile yakın ilişkisi bulunan bölgeler ve ülkeler olmak üzere dünyadaki gelişmiş ve gelişmekte olan ülkeler hakkında bilgi sahibi olması amaçlanmaktadır (MEB TTKB, 2018, s. 11).

Bu amaçlara ilaveten, öğrencilere kazandırılmak istenen değerler, yetkinlikler ve becerilere de yer verilmektedir (Tablo 4). CDÖP'da; eğitim sisteminin temel amacının değerler ve yetkinliklerle bütünleşik bilgi, beceri ve davranışlara sahip bireyler yetiştirilmesi olduğu belirtilmektedir. Burada kastedilen, değerler, yetkinlikler ve becerilerin, kazanımlarla entegre bir şekilde öğrencilere kazandırılmasıdır (Şekil 1).

Tablo 4: Türkiye CDÖP'da Öğrencilere Kazandırılması Amaçlanan Coğrafi Beceriler, Değerler ve Yetkinlikler

Coğrafi Beceriler	Değerler	Yetkinlikler
1. Coğrafi gözlem	1. Adalet	1. Anadilde iletişim
2. Arazide çalışma	2. Dostluk	2. Yabancı dillerde iletişim
3. Coğrafi sorgulama	3. Dürüstlük	3. Matematiksel yetkinlik ve bilim/teknolojide temel yetkinlikler
4. Zamanı algılama	4. Öz denetim	4. Dijital yetkinlik
5. Değişim ve sürekliliği algılama	5. Sabır	5. Öğrenmeyi öğrenme
6. Harita becerileri	6. Saygı	6. Sosyal ve vatandaşlıkla ilgili yetkinlikler
7. Tablo, grafik ve diyagram hazırlama ve yorumlama	7. Sevgi	7. İnişiyatif alma ve girişimcilik
8. Kanıt kullanma	8. Sorumluluk	8. Kültürel farkındalık ve ifade
	9. Vatansverlik	
	10. Yardımseverlik	

Şekil 1. Türkiye CDÖP'da Kazanımların Yapısı (MEB TTKB, 2018'den uyarlanmıştır).

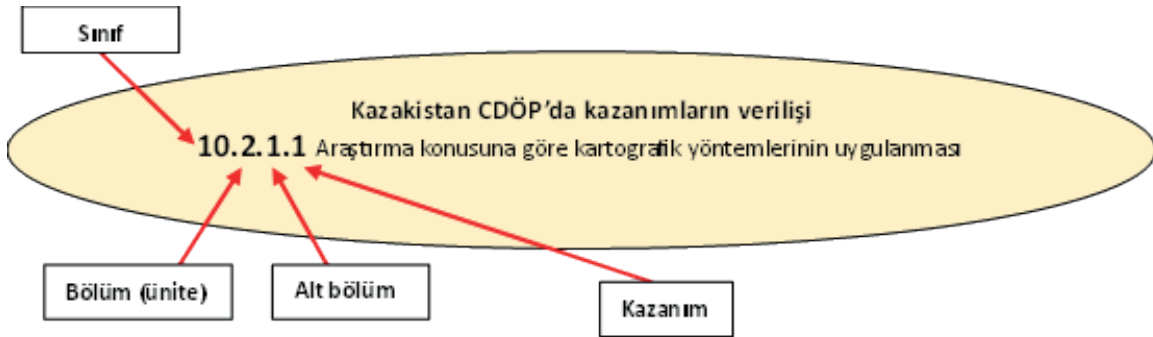
Kazakistan CDÖP'da Amaçlar

Kazakistan CDÖP'da coğrafya dersinin amacı; öğrencilerin toplumun her düzeyinde ve coğrafi mekânda jeoekolojik, jeoekonomik, sosyal, jeopolitik ve küresel sorunları çözmeye yönelik coğrafi bilgi, beceri ve yetenekleri uygulayabilmeleri için koşullar yaratmaktır şeklinde kısaca tanımlandıktan sonra aşağıdaki ayrıntılara değinilmektedir.

- Öğrencilerin dünyaya coğrafi bakış açısına ilişkin anlayışlarının oluşması, temel coğrafi yasa ve düzenlemeler sisteminin dinamik gelişimine ilişkin anlayışlarının gelişmesi.
- Ülke çalışmaları anlayışının oluşması, güncel coğrafi özellikleri ortaya koymak ve bölgelerin tanımını yapabilmek.
- Öğrencilerin toplum-doğa bütünlüğüne yönelik bilimsel yaklaşımlarını açıklamaya yönelik bir temel oluşturmak, insan-doğa arasındaki uyumlu ilişkide coğrafyanın rolünü bilmek.

- Toplumdaki modern insan ve küresel sorunların incelenmesine dayanarak, toplum ve doğa arasındaki ilişkiye ve bunlardan kaynaklanan sorunları çözüme yollarına ilişkin bir anlayış geliştirerek; dünyada ve Kazakistan'da sürdürülebilir kalkınmanın, doğanın verimli kullanılmasının, çevrenin korunmasının önemini kavratmak.
- Coğrafi nesnelere, süreçlere ve olgularda zaman yasalarının özelliklerini ve işlevlerini, coğrafi bilgi ve olayları açıklamak amacıyla sosyo-ekonomik ve jeopolitik olay ve süreçlerin oluşumu ve gelişimini bilmek.
- Öğrenciler arasında coğrafi ve mekânsal düşüncenin, coğrafi kültürün ve dilin gelişimi.
- Jeoekolojik, jeopolitik, jeoekonomik, sosyal süreçler ve olguların incelenmesine yönelik küresel, bölgesel ve yerel yaklaşımlar hakkında bir anlayış geliştirmek.
- Öğrencilerin haritacılık, jeoekoloji, jeoekonomi, jeopolitik, coğrafya ve insanlığın küresel sorunları çalışmalarında jeo-uzamsal (dünya yüzeyindeki konumlarla ilgili bilgileri içeren verilerdir) verileri işlemenin modern yöntemlerini kullanmaları için koşullar yaratmak.
- Öğrencide modern dünyanın coğrafi görünümünün incelemesinde bir değerler sisteminin oluşturulmasıdır.

Ayrıca her kazanımın bir amacı belirttiğine yönelik tanımlama yer almakta ve kazanımların kodlarının ne anlama geldiği tanıtılmaktadır (Şekil 2).

Amaçlar Yönünden Karşılaştırma

İki ülkenin öğretim programları amaçları bakımından incelendiğinde; çağın gerekliliklerine uygun olarak tasarlandığı dikkat çekmektedir. Öğrenciyi, öğrenme-öğretmenin merkezine alan, daha önceki eğitim basamaklarında edinmiş olduğu bilgileri kullanarak olgu ve olaylara daha gelişmiş bir perspektiften bakabilen bireyler yetiştirmeye odaklanmışlardır. Günün teknolojisine entegrasyonla birlikte değerler ve becerilerin de önemine vurgu yapılmaktadır. Öğrencilerin daha soyut ve yaratıcı düşünebilecekleri algısıyla, doğa ve çevreye duyarlılık, sürdürülebilirlik için doğa ve çevrenin kullanımının önemine değinilmektedir. Dünyadaki değişik kültürlerin tanınmasıyla birlikte kendi kültürünü onlarla karşılaştırabilme ve başka kültürlerle saygılı olma konusunda yönlendirmeler yer almaktadır. Dünyadaki değişimi doğru okuyabilen, bu değişim ve gelişmeleri yakından takip ederek bu noktada donanımlı bireylerin toplumun kalkınması ve ilerlemesindeki önemine yer verilmektedir. Ayrıca; vatansever, doğal ve beşerî kaynakların kullanımı konusunda tasarruf bilinci edinmiş, uluslararası ilişkilere yönelik kurulmuş örgüt ve birliklikleri ve görevlerini bilen, ülkesinin jeopolitik konumu ve bunun gereklilikleri hakkında fikir sahibi, strateji ve düşünce üreten bireylerin yetiştirilmesine önem verdikleri gözlenmektedir. Özünde her iki programında günümüz dünyasını yakalamaya yönelik olduğu dikkat çekmektedir. Ancak hedeflerin belirtilmesinde ayrıntılara yer verilmesi noktasında farklılık vardır. Kazakistan CDÖP'da amaçlar çok kısa olarak yer almaktadır. Programın amaçları ve metodolojiye dair açıklamaların programda yer almadığı

bu konuların Türkiye'deki MEB bünyesinde yer alan Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı (TTKB) gibi Kazakistan Eğitim ve Bilim Bakanlığı'na bağlı İbray Altınсарın Ulusal Eğitim Akademisi'nin web sitesinden ulaşılabilir. Burada karşılaştırmaya konu olan CDÖP'ları olduğundan programların yayınlanmış halleri değerlendirmeye tabi tutulmuştur. Bu noktada; eğitim durumları, amaçlar ve ölçme değerlendirmeye dair Kazakistan CDÖP'da bilgilendirme ve yönlendirmelerin olmadığı dikkat çekmektedir. Türkiye'de de programlar TTKB tarafından yayınlanmakta ancak programın içinde her türlü ayrıntıya ve yönlendirmelere yer verilmektedir. Örneğin Kazakistan CDÖP'da yeterlilikler, değerler ve becerilere ayrı bir şekilde değinilmemiştir. Ancak kısaca verilen amaçlara bakıldığında coğrafi ve mekânsal düşünme, küresel, bölgesel ve yerel yaklaşımların bilinmesi, ekoloji ve çevreye vurgu yapılması, coğrafi kültürle birlikte dilin gelişimi ve modern dünyanın algılanmasında değerler sistemine değinilmesi gibi konulara bakıldığında bir takım beceri, değer ve yeterliklere atıfta bulunulduğu gözlenmektedir.

Türkiye CDÖP'da İçerik

Türkiye'de 2005'ten önceki CDÖP'larında, derslerin adları ayrı olarak verilirken, bu tarihten sonra yapılan programlarda sadece coğrafya dersi olarak geçmektedir. Yine 2005'ten önceki programlarda, doğrusal içerik oluşturma yaklaşımı benimsenmişken bu tarihten sonraki öğretim programlarında üniteler, öğrenme alanları gibi değişik şekillerde ifade edilse de sarmal içerik oluşturma yaklaşımı tercih edilmiştir. Bu doğrultuda oluşturulan içerik, üniteler bazında hazırlanmış ve her ünite farklı sınıflarda içeriği değişmek suretiyle tekrarlanmıştır (Tablo 7). Araştırma konusu dışında kalmakla birlikte burada belirtilmesi gereken bir özellikte coğrafya konularının bir kısmının ilköğretim kademesinde yer alan sosyal bilgiler ve fen bilgisi dersleri kapsamında, ilişkili ünitelerde (*konu alanı ve öğrenme alanı*) verilmiş olmasıdır (Tablo 5 ve Tablo 6).

Tablo 5. Fen Bilgisi Dersi Öğretim Programındaki Sınıf Seviyeleri ve Konu Alanına Göre Coğrafyaya İlişkin Kazanımlar

Konu Alanı	Dünya ve Evren			Canlılar ve Yaşam			Fiziksel Olaylar			Madde ve Doğası			Toplam		
	Toplam Kazanım	Coğrafyaya İlişkin	Oranı (%)	Toplam Kazanım	Coğrafyaya İlişkin	Oranı (%)	Toplam Kazanım	Coğrafyaya İlişkin	Oranı (%)	Toplam Kazanım	Coğrafyaya İlişkin	Oranı (%)	Toplam Kazanım	Coğrafyaya İlişkin	Oranı (%)
3. sınıf	5	5	100	11	6	54,5	16	1	6,3	4	0	0	36	12	33,3
4. sınıf	5	5	100	8	2	25	20	0	0	10	0	0	73	7	16,3
5. sınıf	7	7	100	9	8	88,9	14	0	0	6	0	0	36	15	41,7
6. sınıf	5	5	100	22	0	0	19	2	10,5	13	0	0	59	7	11,9
7. sınıf	10	5	50	15	0	0	26	2	7,7	16	0	0	67	7	10,4
8. sınıf	3	3	100	25	8	32	16	2	12,5	17	0	0	61	13	21,3

Tablo 6. Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programındaki Sınıf Seviyeleri ve Öğrenme Alanına Göre Coğrafyaya İlişkin Kazanımlar

Sınıflar	4. sınıf			5. sınıf			6. sınıf			7. sınıf		
	Toplam Kazanım	Coğrafyaya İlişkin	Oranı (%)	Toplam Kazanım	Coğrafyaya İlişkin	Oranı (%)	Toplam Kazanım	Coğrafyaya İlişkin	Oranı (%)	Toplam Kazanım	Coğrafyaya İlişkin	Oranı (%)
Öğrenme Alanı												
Birey ve toplum	5	0	0	4	0	0	5	0	0	4	0	0
Kültür ve miras	4	0	0	5	1	20	5	2	40	5	1	20
İnsanlar, yerler ve çevreler	6	6	100	5	5	100	4	4	100	4	3	75
Bilim, teknoloji ve toplum	5	1	20	5	0	0	4	0	0	4	2	50
Üretim, dağıtım ve tüketim	5	3	60	6	5	83,3	6	4	66,7	6	2	33,3
Etkin vatandaşlık	4	0	0	4	0	0	6	0	0	4	0	0
Küresel bağlantılar	4	4	100	4	4	100	4	3	75	4	3	75
Toplam	33	14	42,4	33	15	45,5	34	13	38,2	31	11	35,5

Tablo 7. Türkiye CDÖP'da (9, 10, 11 ve 12. Sınıf) Ders İçeriklerinin Sınıflara Göre Dağılımı

Üniteler ve İçerikler				
Sınıf	I. Doğal sistemler	II. Beşerî sistemler	III. Küresel ortam: Bölgeler ve ülkeler	IV. Çevre ve toplum
9. sınıf	Doğa-insan etkileşimi. Coğrafyanın bölümleri ve ilintili olduğu disiplinler. Bilim olarak coğrafyanın gelişimi. Dünyanın şekli ve hareketlerinin etkileri.	Yerleşmelerin yer seçiminde ve gelişiminde etkili faktörler. Yerleşme doku ve tipleri ile bunda etkili olan faktörler. Türkiye'de yerleşmelerin dağılışıma etki eden faktörler ve yerleşmelerin fonksiyonel özellikleri	Bölge oluşturma kriterleri. Dünyadaki değişik bölgeler. Bölge sınırlarının amaca göre değişebilirliği. Çeşitli coğrafi ölçütlere göre tespit edilmiş bölgelerde yer alan ülkeler.	İnsanların doğal çevreyi kullanma şekilleri. Doğada meydana gelen antropojenik değişimler.
10. sınıf	Koordinat sistemi, mutlak ve göreceli konumlar. Harita bilgisi konuları. Atmosferin ve iklim elemanlarının özellikleri. Türkiye ve dünyada görülen iklim tipleri	Dünya'nın geçirdiği evreler ve iç yapısı. Jeolojik zaman dilimleri. Türkiye'nin jeolojik geçmişi. Yer şekillerinin oluşumunda iç ve dış kuvvetlerin ve kayaçların etkisi. Dünya'nın ve Türkiye'nin su varlığı. Türkiye'de ve dünyada toprak ve bitki çeşitliliği.	Nüfusun yapısı ve önemi. Dünya nüfusunun tarihsel seyri. Nüfusun dağılışında etkili faktörler. Nüfus piramitleri vasıtasıyla nüfusun yapısına dair çıkarımlarda bulunmak. Türkiye'de nüfusun tarihsel seyri, dağılışıma etki eden faktörler, yapısal özellikleri ve geçmişte ve günümüzde yaşanan göçlerin sebep ve sonuçları. Göç-mekân ilişkisi. Ekonomik faaliyetlerin özellikleri ve ülkelerin gelişmişlik düzeyleriyle olan bağlantısı.	Dünyadaki önemli ulaşım hatlarının küresel ve bölgesel etkileri.
Haftada 2 Saat	Biyoçeşitliliği oluşturan faktörler. Madde döngüleri ve enerji akışı	Ülkelerin farklı dönemlerine ait nüfus politikaları ve sonuçları. Türkiye'nin nüfus projeksiyonlarına göre olası senaryolar. Şehirlerin fonksiyonel özellikleri bağlamında küresel ve bölgesel etkileri. Fonksiyonel özelliklerine göre Türkiye'de şehirler. Türkiye'deki kır yerleşme türleri. Üretim, tüketimi ve dağıtım üzerinde etkili plan doğal ve beşerî unsurlar ve bu sektörlerin ekonomiye olan etkisi. Ekonomi-doğal kaynak ilişkisi. Türkiye'de uygulanan ekonomi politikaları ve ekonominin sektörel dağılımı. Türkiye'de tarım sektörü ve ekonomideki yeri. Türkiye'nin madenleri ve enerji kaynakları. Türkiye'de sanayi sektörü ve ekonomideki yeri.	Dünyadaki ilk kültür merkezleri. Farklı kültürel bölgelerin dünyadaki dağılışı. Türk kültürü havzaları. Türkiye'nin eskiden beri medeniyetler merkezi olmasının sebepleri. Ülkeler arası etkileşimde turizmin rolü. Gelişmişlik düzeyleri farklı olan ülkelerde tarım-ekonomi ilişkisi. Bölgesel ve küresel ölçekte örgütler.	Oluşum şekillerine göre çevre sorunları. Yenilenemeyen kaynakların kullanımı. Gelişmişlik düzeyi farklı olan ülkelerdeki doğal kaynak kullanımının çevresel etkileri.
11. sınıf	Ekosistemin unsurları. Su ekosistemleri	Gerekçeleriyle Türkiye'de uygulanan nüfus politikaları. Dünyada ve Türkiye'de ekonomi - doğal kaynak ilişkisi.	Ülkeler ve bölgeler arası ticaret, ham madde, üretim ve pazar alanları. Sanayileşmiş bir ülkenin sanayileşme süreci.	Madenler ve enerji kaynakları kullanımının çevresel etkileri. Farklı arazi kullanımı ile bu uygulamaların çevresel etkisi. Çevre sorunlarının oluşumu, yayılma süreçleri ve küresel etkileri. Sürdürülebilir doğal kaynak kullanımı.
Haftada 4 Saat				

12. sınıf	Haftada 2 Saat	Ekstrem olarak yaşanan doğa olayları ve etkileri Kentleşme, sanayileşme, göç olgularının bağlantısı ve toplumsal etkileri. Türkiye'deki fonksiyonel bölgeler ve özellikleri. Türkiye'de bölgesel kalkınma projeleri ve etkileri. Türkiye ekonomisinde hizmet sektörünün önemi. Ulaşım sistemi üzerinde etkili olan faktörler. Türkiye ulaşım sisteminin gelişimi. Dünya ticaret merkezleri ve ağlarının küresel ekonomiye etkisi. Türkiye'de ticarete konu olan ürünler ve akış yönleri üzerinde ticaret merkezlerinin etkileri. Tarihi ticaret yolları ve Türkiye'nin konumu. Türkiye'nin dış ticareti ve dünya pazarlarındaki payı. Türkiye'deki doğal ve kültürel sembollerin mekânla ilişkisi. Türkiye'nin turizm potansiyeli.	Okyanuslar ve kıtaların konumsal öneminin tarihsel süreçte değişimi. Bölgesel ve küresel etkileri bağlamında ülkelerin konumunun önemi. Tarihi süreçte Türkiye'nin jeopolitik konumu. Türkiye ile Türk kültür bölgeleri arasındaki tarihi ve kültürel ilişkiler. Ülkelerin gelişmişlik seviyelerini belirleyen faktörler. Gelişmekte ve gelişmiş olan ülkelerin sosyal ve ekonomik yapıları. Doğal kaynak varlığının, ülkelerin bölgesel ve küresel ilişkilerinde oynadığı rol. Dünyadaki başlıca enerji taşıma güzergahlarının bölge ve ülkelere etkileri. Ülkeler arasında sorun teşkil eden mekânsal unsurlar ve çatışma alanları.	Gelişmişlik düzeyi farklı olan ülkelerin çevre sorunları konusundaki politika ve uygulamaları. Çevresel örgüt ve birliklerin çevre yönetimi ve korunmasına etkileri.
	Haftada 4 Saat	Doğal sistemlerde yaşanabilecek değişimler ve bunun canlı hayatına etkileri. Bir bölgedeki baskın ekonomik faaliyetin sosyal ve kültürel hayata etkileri. Nüfus, yerleşme ve ekonomik faaliyetlerde gelecek adına yaşanabilecek değişimler. Yerleşme ve ekonomik faaliyetlerin ulaşım ağları ile ilişkisi. Türkiye ekonomisinde turizmin önemi.	Türkiye'nin içinde bulunduğu jeopolitik bölgeler. Bölgeler ve ülkeler arası kültürel ve ekonomik ilişkilerde teknolojinin önemi.	Doğal çevrenin sınırlılığı. Ortak doğal ve kültürel mirasa yönelik tehditler.

Kazakistan CDÖP'da İçerik

Kazakistan'da ortaöğretimde coğrafya dersleri 10 ve 11. sınıflarda okutulmaktadır ve ortaöğretim kurumları iki değişik alana göre (fen-matematik, sosyal-beşeri) ayrılmıştır. Sarmal yaklaşımın benimsendiği bir içerik oluşturulmuştur. Coğrafya dersinin içeriği 7 bölümden oluşmaktadır.

- Coğrafi araştırma yöntemleri.
- Haritacılık ve jeoinformatik.
- Doğa ve jeoekolojinin kullanımı.
- Jeoekonomi.
- Jeopolitik.
- Ülke çalışmaları.
- İnsanlığın küresel sorunları.

Coğrafya dersleri, doğal-matematiksel profildeki okullarda 10 ve 11. sınıfta, haftada 4 saat, sosyal-beşeri profildeki okulların 10 ve 11. sınıflarında ise haftada 3 saat olarak yer almaktadır. Tablo 13'te iki tür profildeki okullarda okutulan coğrafya derslerindeki kazanımların farkları verilmektedir. 7, 8 ve 9. sınıflardaki coğrafya derslerinde ise 6 ünite vardır ve bu ünitelerin adları liselerdekilerden kısmen farklı gibi gözükse de birbiriyle örtüştüğü dikkat çekmektedir (Tablo 8).

Tablo 8. Kazakistan'da coğrafya dersi ünitelerinin sınıflara göre dağılımı

7-8-9. sınıf	10. sınıf D. - M. P.	10. sınıf S.-İ. P.	11. sınıf D. - M. P.	11. sınıf S.-İ. P.
1. Coğrafi araştırma yöntemleri	1.Coğrafi araştırma yöntemleri	1. Coğrafi araştırma yöntemleri	1. Coğrafi araştırma yöntemleri	1. Coğrafi araştırma yöntemleri
2. Haritacılık ve coğrafi veri tabanı	2. Haritacılık ve Jeoinformatik	2. Haritacılık ve Jeoinformatik	2. Haritacılık ve Jeoinformatik	2. Haritacılık ve Jeoinformatik
3. Fiziki coğrafya	3. Doğa yönetimi ve jeoekoloji	3. Doğa yönetimi ve jeoekoloji	3. Doğa yönetimi ve jeoekoloji	3. Doğa yönetimi ve jeoekoloji
4. Sosyal coğrafya	4. Jeoekonomi	4. Jeoekonomi	4. Jeoekonomi	4. Jeoekonomi
5. Ekonomik coğrafya	5. Jeopolitik	5. Jeopolitik	5. Jeopolitik	5. Jeopolitik
6. Ülke araştırmaları ve siyasi coğrafyanın temelleri	6. Ülke araştırmaları	6. Ülke araştırmaları	6. Ülke araştırmaları	6. Ülke araştırmaları
Üniteler	7. İnsanlığın küresel sorunları	7. İnsanlığın küresel sorunları	7. İnsanlığın küresel sorunları	7. İnsanlığın küresel sorunları

Tablo 9. 10-11. Sınıf Coğrafya Derslerinin Çeyreklere Göre Ders Saati Dağılımı

Profiline göre okullar	10. Sınıf D-M. P.	10. sınıf S-İ. P.	11. Sınıf D-M. P.	11. sınıf S-İ. P.
Ünite	Ayrılan süre (saat)	Ayrılan süre (saat)	Ayrılan süre (saat)	Ayrılan süre (saat)
1.Çeyrek	38	28	38	28
2. Çeyrek	26	20	26	20
3. Çeyrek	40	30	40	30
4. Çeyrek	32	24	32	24
Toplam	136	102	136	102

Tablo 10. Kazakistan CDÖP'da 10-11. Sınıflarda Ünite ve Bölümlerin Sınıflara Göre Kazanımları ve Ayrılan Süre

Üniteler	Bölümler	10. Sınıf D.M.P.		10. Sınıf S.İ.P.		11. Sınıf D.M.P.		11. Sınıf S.İ.P.	
		Kazanım sayısı	Süre (saat)	Kazanım sayısı	Süre (saat)	Kazanım sayısı	Süre (saat)	Kazanım sayısı	Süre (saat)
1. Coğrafi araştırma yöntemleri	<i>Genel coğrafi yöntemler</i>	5	9	3	6	4	8	4	8
	<i>Haritacılık</i>	1	2	1	2	1	2	1	2
2. Haritacılık ve coğrafi veri tabanı	<i>Jeoinformatik temelleri</i>	3	8	3	7	4	8	3	6
	<i>Bölüm toplamı</i>	4	10	4	9	5	10	4	8
	<i>Doğa yönetimi</i>	6	12	4	13	5	12	4	12
3. Doğa yönetimi ve jeoekoloji	<i>Jeoekolojik araştırmanın temelleri</i>	12	33	9	20	7	34	6	20
	<i>Bölüm toplamı</i>	18	45	13	33	12	46	10	32
4. Jeoekonomi	<i>Jeoekonominin Temelleri</i>	13	23	10	17	7	25	5	15
5. Jeopolitik	<i>Jeopolitiğin temelleri</i>	12	17	10	13	5	15	5	15
6. Ülke araştırmaları	<i>Dünya bölgeleri</i>	3	7	2	4	4	14	2	4
	<i>Dünya ülkeleri</i>	6	16	6	12	6	10	5	12
	<i>Bölüm toplamı</i>	9	23	8	16	10	24	7	16
7. İnsanlığın küresel sorunları	<i>Küresel sorunları çözme</i>	4	9	4	8	3	8	3	8
Toplam		65	136	52	102	46	136	38	102

Tablo 11. Kazakistan CDÖP'da 7-8-9. Sınıflarda Ünite ve Bölümlerinin Sınıflara Göre Kazanım Sayılarının Dağılımı

Üniteler	Bölümler	Kazanım sayıları		
		7. Sınıf	8. Sınıf	9. Sınıf
1. Coğrafi araştırma yöntemleri		6	6	5
2. Haritacılık ve Coğrafi Veri tabanı		2	4	4
3. Fiziki coğrafya	<i>Litosfer</i>	5	10	7
	<i>Atmosfer</i>	7	6	5
	<i>Hidroşfer</i>	8	7	5
	<i>Biyosfer</i>	5	5	6
	<i>Doğal-bölgesel kompleksler</i>	2	2	4
		27	30	27
4. Sosyal coğrafya		4	6	12
5. Ekonomik coğrafya	<i>Doğal kaynaklar</i>	4	3	6
	<i>Sosyo-ekonomik kaynaklar</i>	2	1	6
	<i>Dünya ekonomisinin sektörel ve bölgesel yapısı</i>	1	4	2
	<i>Dünya ekonomisinin gelişme eğilimleri ve göstergeleri</i>	-	-	8
		7	8	22
6. Ülke araştırmaları ve siyasi coğrafyanın temelleri		6	6	5
Toplam		52	60	75

Tablo 12. Kazakistan CDÖP'da Ders İçeriklerinin 7-8-9. Sınıflara göre Dağılımı

7. sınıf		8. Sınıf		9. Sınıf	
Üniteler	Bölümler	Üniteler	Bölümler	Üniteler	Bölümler
1.Coğrafya araştırma yöntemleri		1.Coğrafi araştırma yöntemleri	1.1.Bilimsel araştırma ve araştırmacılar	1.Coğrafi araştırma yöntemleri	1.1.Bilimsel araştırma ve araştırmacılar
2.Haritacılık ve coğrafi veritabanı		2.Haritacılık ve coğrafi veritabanı	2.1.Coğrafi haritalar 2.2.Coğrafi veritabanı	2.Haritacılık ve coğrafi veritabanı	2.1.Coğrafi haritalar 2.2.Coğrafi veritabanı
3.Fiziki coğrafya	3.1. Litosfer	3.Fiziki coğrafya	3.1.Litosfer	3.Fiziki coğrafya	3.1.Litosfer
	3.2. Atmosfer		3.2.Atmosfer		3.2.Atmosfer
	3.3. Hidrosfer		3.3.Hidroşfer		3.3.Hidroşfer
	3.4. Biyosfer		3.4.Biyosfer		3.4.Biyosfer
	3.5.Doğal-bölgesel kompleksler		3.5.Doğal-bölgesel kompleksler		3.5.Doğal-bölgesel kompleksler
4.Sosyal coğrafya	4.1. Nüfus coğrafyası	4. Sosyal coğrafya	4.1.Nüfus coğrafyası	4. Sosyal coğrafya	4.1.Nüfus coğrafyası
5.Ekonomik coğrafya	5.1. Doğal kaynaklar	5.Ekonomik coğrafya	5.1.Doğal kaynaklar	5. Ekonomik coğrafya	5.1.Doğal kaynaklar
	5.2. Sosyo-ekonomik kaynaklar		5.2.Sosyo-ekonomik kaynaklar		5.2.Sosyo-ekonomik kaynaklar
	5.3.Dünya ekonomisinin sektörel ve bölgesel yapısı		5.3.Dünya ekonomisinin sektörel ve bölgesel yapısı		5.3.Dünya ekonomisinin sektörel ve bölgesel yapısı
					5.4.Dünya ekonomisinin gelişme eğilimleri ve göstergeleri
6. Ülke araştırmaları ve siyasi coğrafyanın temelleri	Dünya ülkeleri	6. Ülke araştırmaları ve siyasi coğrafyanın temelleri	Dünya ülkeleri	6. Ülke araştırmaları ve siyasi coğrafyanın temelleri	Dünya ülkeleri

Tablo 13. Kazakistan CDÖP'da Ders İçeriklerinin 10-11.Sınıflara göre Dağılımı

Bölümler	Alt bölümler	10. Sınıf D.M.P. – S.İ.P.	11. Sınıf D.M.P. – S.İ.P.
		İçerik	İçerik
1.Çeyrek			
1. Coğrafi araştırma yöntemleri	Genel coğrafi yöntemler	Araştırma yöntemleri. Coğrafi izleme yöntemleri. Karşılaştırma yöntemleri ve sayısal yöntemlerin uygulanması. Coğrafi inceleme ve İmar yöntemleri.	Güncel coğrafi araştırma yöntemleri
	Haritacılık	Modern kartografik yöntemler Coğrafi veritabanı ve verilerin görselleştirilmesi.	Modern kartografik yöntemler
2. Haritacılık ve coğrafi veri tabanı	Jeoinformatik temelleri	İstatistiksel verilerin analizi. Kartogramlar ve diyagramlar oluşturmak. BİT kullanarak tematik haritalar oluşturmak.	Jeoinformatik araştırma yöntemleri. Coğrafi veritabanı. Coğrafi verilerin görselleştirilmesi. Jeoinformatik sistemler
2. Çeyrek			
3. Doğa yönetimi ve jeoekoloji	Doğa yönetimi	Doğa yönetimi türleri ve çevresel etkisi. Doğa yönetiminin olumsuz çevresel etkisi ve doğanın akılcı kullanımı. Doğa yönetiminin verimliliğini arttırmak. Ekolojik temiz endüstrilerin tasarlanması.	Doğa yönetimin düzenlenmesi. Doğayı koruma faaliyetleri. Doğanın korunmasında bireyin rolü.
	Jeoekolojik araştırmanın temelleri	Jeoekolojik araştırmanın konusu, önemi ve Jeoekolojinin ana kategorileri. Jeoerlerin kirlenmesi. Jeoekolojik imar ve antropojenik faktörler. Doğayı etkileyen antropojenik faktörler. Küresel çevre sorunları. Jeoekoloji, coğrafi kabuk yapısı. Küresel çevre sorunları ve ekolojide yenilikçi teknolojiler. Kazakistan'ın çevre sorunları, çözüm yolları ve bu konuda bilimsel ve teknolojik ilerleme.	Çevresel kalitenin değerlendirmesi. Havadaki zararlı maddelerin limit değerleri ve insan sağlığına etkileri. Ekoloji ve sağlık. Dünyada çevresel kalite. Jeoekolojik faktör olarak dünya nüfusu. Ekosistemin dengesi. İstikrarlı kalkınmanın jeoekolojik göstergeleri. Bölgenin tehlikeli kimyasallardan görebileceği zararlar. Çevre yönetimi. İstikrarlı kalkınmaya geçiş. "Kazakistan ve İstikrarlı ekolojik kalkınma" ödev. Jeoekolojik tasarım. Çevredeki antropojenik değişiklikler. Çevresel kalite. Kazakistan bölgelerinin coğrafi durumu ve potansiyeli. Jeoekonomik kalkınma stratejileri.
3. Çeyrek			
4. Jeoekonomi	Jeoekonominin Temelleri	Jeoekonomi konusu ve önemi. Jeoekonominin ana kategorileri. Jeoekonomi ve ekonomik coğrafya. Ülkelerin ve bölgelerin ekonomik gelişimi. Ekonomik organizasyonun bölgesel faktörleri. Dünya ekonomisi ve yapısı. Dünya ekonomisinin bölgesel modelleri. Dünya ülkelerinin ekonomik kalkınma göstergeleri. Dünya ülkelerinin ekonomik gelişme düzeyi. Ekonomik kalkınmada dünya deneyimi. Kazakistan Cumhuriyeti'nin ekonomik kalkınmasının hedefi ve göstergeleri.	Kazakistan ekonomisinin sektörel yapısı. Kazakistan bölgelerinin ekonomik gelişimi ve yatırım çekiciliği. Kazakistan ekonomisinin gelişim mekanizması ve ekonomik yatırım potansiyeli. Kazakistan'da dengeli bölgesel kalkınma ve bölgelerin gelişme potansiyeli. Bu potansiyelin SWOT analizi. Katma değeri yüksek mal ve hizmet üretimi ve bölgesel üretim için plan. Kazakistan'ın özel ekonomik bölgeleri ve teknoparkları. "Bölge" başlangıç projesi. Kazakistan'ın küme programları. "Bölgeler arası ve bölgesel küme" algoritması. Yerli üreticilere destek koşulu olarak ithal ikamesi. Marka yönetimi, mal ve hizmetlerin tanıtımı. Yerel ürünlerin reklamı. Kazakistan'ın bölgelerinin coğrafi durumu ve potansiyeli. Jeoekonomik kalkınma stratejileri.

5. Jeopolitik	<i>Jeopolitiğin temelleri</i>	<i>Jeopolitiğin önemi ve ana kategorileri. Jeopolitik nesne ve konular. Jeopolitik etkinin temel araçları. Dünyanın jeopolitik alanı ve Jeopolitikte coğrafi faktörler. Devletin bölgesel morfolojisi ve özellikleri. Kazakistan'ın sınırları ve sınırlarının güçlendirilmesi.</i>	<i>Modern dünyada jeopolitik süreçler. Kazakistan'ın jeopolitik durumu ve jeopolitik güvenliğini etkileyen faktörler. "Kazakistan Dünya ile Birlikte" projesi. Kazakistan'ın uluslararası ve bölgesel kuruluşlarla temasları. Kazakistan'ın jeopolitik işbirliğinin artırılması. Kazakistan'ın jeopolitik konumu. Kazakistan'ın jeopolitik güvenliği ve jeopolitik entegrasyonu.</i>
4. Çeyrek			
6. Ülke araştırmaları	<i>Dünya bölgeleri</i>	<i>Kapsamlı coğrafi bölgeleme. Kapsamlı tarihi-coğrafi bölgeleme. Dünyanın tarihi ve coğrafi bölgeleri.</i>	<i>Dünya bölgelerinin oluşum ilkeleri ve şemaları. Küreselleşme bağlamında tarihi ve kültürel bölgelerdeki değişimler. Kazakistan'ın uydu haritaları. Ülkelerin coğrafi konumu: fırsatlar ve tehditler. Asya'nın kalbinde büyük bozkır ülkesi. Kazakistan'ın coğrafi konumunu bölgenin jeopolitik haritasında değerlendirmek. Kazakistan'ın dünya bölgeleri haritasındaki yeri.</i>
	<i>Dünya ülkeleri</i>	<i>Karşılaştırmalı ülke araştırmaları. Dünya ülkelerinin karşılaştırılması ve sıralaması. Dünya ülkelerin endekslerinin ve derecelendirmelerinin açıklaması. Dünya ülkelerinin derecelendirme grafikleri. Bir ülkenin sıralamasını etkileyen coğrafi, sosyal, ekonomik ve politik faktörleri tanımlamak.</i>	<i>Kazakistan'ın rekabet gücü. Kazakistan'da yolsuzluğa karşı olmak ve hukukun üstünlüğünü desteklemek. Bireyin yaşam standartlarını iyileştirmedeki rolü. Uygulamalı ülke araştırmalarının önemi. Farklı hedef kitleler için dünya ülkelerinin kapsamlı karakteristiklerini hazırlamak. Kazakistan'ın uluslararası karşılaştırmalardaki yeri.</i>
7. İnsanlığın küresel sorunları	<i>Küresel sorunları çözme</i>	<i>Küresel sorunların coğrafi yönleri. Küresel sorunların kriterleri. Küresel sorunların nedenleri ve sonuçları.</i>	<i>Küresel sorunların çözümünde dünyadan örnekler. Kazakistan'da küresel sorunlar. Küresel ve bölgesel sorunların çözümü için eylem planı. Geleceğimiz. Hangisi doğru hangisi yanlış? Küresel sorunları çözme. Küresel sorunları çözmenin yolları</i>

Not: * işareti bulunan ve italik verilenler, doğal-matematiksel ve sosyal-insani profildeki okul türlerinde ortak olarak gösterilen konuları belirtmektedir. Bunun dışında olanlar sadece doğal-matematiksel profildeki okulların içeriğidir.

İçerikler Yönünden Karşılaştırma

Her bir konuyu tek tek karşılaştırmanın zorluğu göz önüne alındığında, programların içerikleri tablolar halinde verilmiş olduğundan tekrara düşmemek adına bütüncül bir değerlendirme tercih edilmiştir. Türkiye'de derslerin adları ve üniteler her sınıfta aynı ancak ünitelerin ağırlık oranlarının değişiklik gösterdiği ve içeriklerinde değiştiği dikkat çekmektedir. Kazakistan'da da coğrafya disiplinine ait derslerin adları aynı şekildedir. Yine içeriğin verilmiş şeklinde de sarmal yaklaşımın tercih edildiği görülmektedir.

Programda bir farklılık olarak ilk dikkati çeken şey derslerin üniteler şeklinde değil bölümler halinde takdimidir. Her sınıf ve okul türünde ele alınan bölümler aynıdır. Fakat okul türüne göre süre ve içeriğin ayrıntısında değişiklik vardır. Yani Türkiye CDÖP'da ünitelerin tekrar edildiği gibi Kazakistan'da da bölümler tekrar edilmekte ve içerikler değişmektedir. Türkiye CDÖP'da ünitelerin sınıf düzeyine göre oransal ağırlıkları değişiklik göstermesine rağmen Kazakistan'da hem 10 hem de 11. sınıflarda 3, 4, 5 ve 6. ünitelerin (*doğa yönetimi ve jeoekoloji, jeoekonomi, Jeopolitik ve ülke araştırmaları*) oransal olarak hep fazla olduğu dikkat çekmektedir. 1, 2 ve 7. bölümlerin oransal olarak bakıldığında düşük olduğu gözlenmektedir. Bu noktada Türkiye CDÖP'da da ünitelerin oransal ağırlığı sınıflar bazında değişmesine rağmen Kazakistan'da belli bölümlerin ağırlığı hep daha fazladır.

En temel farklılık iki ülkedeki eğitim kademelerinin sınıflandırılmasındaki yaklaşımdan kaynaklanmaktadır. Türkiye'de ortaokul olarak bilinen ilköğretim ikinci kademede coğrafya adıyla ders bulunmamasına rağmen Kazakistan'da 7, 8, 9. sınıflarda

“coğrafya” dersi olarak yer almaktadır. Türkiye CDÖP’da yer verilen fiziki ve beşerî coğrafya kapsamındaki konuların büyük bir kısmının Kazakistan’da 7, 8 ve 9. sınıflarda okutulduğu belirgin olarak gözüken farklılıklardan biridir. Yine belirgin olarak göze çarpan bir ayrımda jeopolitik konusuna Kazakistan CDÖP’da çok fazlaca değinildiği ve Kazakistan’a ilişkin spesifik konulara daha çok yer verildiğidir. Bundan dolayı ortaöğretim kademesinde verilmeye çalışılan konularda kısmen değişikliğin olması doğaldır. Bunun yanı sıra eğitimdeki süreler açısından da fark vardır. Kazakistan’da haftada 4 saat olarak coğrafya dersinin okutulduğu doğal-matematiksel profildeki okullarda toplam süre 136 saat olduğu halde Türkiye’de haftada 4 saat olarak okutulan okullarda toplam süre 144 saattir. Yani Türkiye’de 36 hafta, Kazakistan’da ise 34 haftaya tekabül etmektedir. İncelenen Kazakistan CDÖP pandemi döneminde yayınlanmış olduğu için süre kısalması olabileceği varsayılmaktadır. Yeni düzenlemeye ilişkin Kazakistan Eğitim ve Bilim Bakanlığı bünyesindeki *Ibray Altınсарın Ulusal Eğitim Akademisi*’nin web sitesinde kısmi bilgiler bulunmakla birlikte netleştirilememiştir. Ayrıca Kazakistan eğitim sisteminde 4 çeyrek olarak bir ayırım mevcuttur ve bunun Türkiye’deki ara tatillere uymadığı görülmektedir. Çeyrekler için ayrılan sürelerin yaklaşık olarak birbirine yakın olduğu görülmektedir (Tablo 9).

Türkiye CDÖP’da Öğrenme-Öğretme Yaklaşımı

“*Ne söylediğin kadar nasıl söylediğin de önemlidir*” şeklindeki alışlagelmış ifadede olduğu gibi ders içeriklerinin nasıl sunulacağı, amaca ulaşma noktasında hangi strateji, yöntem ve tekniklerin kullanılması gerektiği oldukça önemlidir. Öğrencilerin belirlenen hedeflere ulaşmasını sağlamak adına yukarıda değinilen konuların yanında öğretim ortamlarının düzenlenmesi, öğrencilerle etkileşimli ders işlenmesi, öğretmenin mesleki anlamda yeterliliği gibi hususlar da önem arz etmektedir. Yani dersin içeriği kadar bu sayılan durumlarda öğretimde başarıyı belirleme noktasında birer etkindirler. Öğretmen ve öğrenciler tarafından verimli bir eğitim sürecinin yaşanmaması halinde başarı sağlanması ihtimali çok düşük olacaktır. Burada sadece öğretmenin değil aynı zamanda öğrencilerin de belirtilmiş olması, öğrenci merkezli bir öğretimin benimsenmiş olmasına dayalıdır. Dolayısıyla öğrencinin derse aktif katılımı ve motivasyonu göz ardı edilebilecek bir durum değildir. Türkiye 2018 CDÖP’da etkili bir öğrenme-öğretme sürecinin oluşturulması için aşağıdaki maddelere yer verilmiştir.

- Öğrencilerin araştırma yapma, sorgulama, keşfetme, problem çözme, çözüm ve yaklaşımlarını paylaşıp tartışabilmelerine, kendi öğrenme hedeflerini belirleyebilmelerine ve diğer öğrencilerle çalışmalarına imkân sağlayan öğrenme ortamı oluşturulmalıdır. Etkinliklerin sınıf içinde yapılmasına özen gösterilmelidir. Ön hazırlık gerektiren etkinliklerin hazırlık safhası, okul dışında olabilir.
- Öğretim programında yer alan konuların aktarılmasında diğer disiplinlerle ve günlük hayatla ilişkilendirilmesine imkân sağlayan etkinlik ve çalışmalara yer verilmelidir.
- Program, Coğrafyanın alanı gereği konulara bütünsel bir bakış açısı ile hazırlanmıştır. Konular işlenirken kazanımların çerçevesinden çok uzaklaşmamak kaydıyla etkileşim hissettirilmeli, öğrencilerde olaylar ile ilgili çok boyutlu düşünebilme becerisi geliştirilmelidir.
- Programın uygulanmasında ders, konu ve öğrenci seviyesine uygun öğretim materyallerine erişilmesi veya hazırlanmasından öğretmen sorumludur.
- Coğrafya Dersi Öğretim Programı, günümüz bilgi-iletişim teknolojilerinin coğrafya konularının öğretiminde kullanılmasını destekler niteliktedir. Coğrafi Bilgi Sistemleri’nin (CBS) uygulanması bazı kazanımlarda önerilmiştir. Okullardaki teknik donanım ve fiziki imkânlarla bağlı olarak öğretmen CBS uygulamaları geliştirebilir veya uygulayabilir.
- Öğretmen, uygulama gezilerine önem vermelidir. Coğrafya dersi için vazgeçilmez olan arazi çalışmaları hem arazi çalışma becerisinin gelişmesi hem de pek çok coğrafi olayın yerinde görülüp konuların daha iyi algılanması için çok önemlidir.
- Öğretmenler, Coğrafya dersi ile ilgili bilgi, beceri, değer ve tutumları öğrencilerine kazandırırken sadece ders kitaplarına bağlı kalmamalıdır. Sınıf düzeyi, öğrencilerin ilgi, hazır bulunuşluk düzeyleri, öğrenme stilleri gibi unsurları göz önünde bulundurarak kazanımlarla tutarlı olacak şekilde öğretim materyalleri (bilgi notu, sunum, etkinlik, çalışma kâğıtları, proje, okuma parçaları vb.) yapılandırmalı ve kullanmalıdırlar. Öğretim materyalleri hazırlanırken zümre öğretmenleri ve diğer disiplin alanlarının öğretmenleriyle iş birliği yapılmalıdır (MEB TTKB, 2018, s. 14).

Kazakistan CDÖP'da Öğretme-Öğrenme Yaklaşımı

Kazakistan CDÖP'da öğrenme-öğretme yaklaşımına dair detaylı bir yönlendirme maalesef bulunmamaktadır. Programda bu konuyla ilişkilendirilebilecek olan, çalışma konusunun içeriği eğitim bölümlerine göre düzenlenmiştir, üniteler; bilgi, anlayış ve becerileri içeren, beklenen sonuçlar biçimindeki öğrenme hedeflerinden oluşan ünitelere bölünmüştür ifadesine yer verilmektedir. Bunun dışında programda yer almamasına rağmen “coğrafya” ve “doğa bilimleri” konularında öğretmenlerin pedagoji eğitimine yer veren Kazakistan Cumhuriyeti Eğitim ve Bilim Bakanlığı'nın 27.01.2017 tarih ve 32 sayılı emrinden çıkarımlar sağlanmıştır. Bu talimatlar Kazakistan Eğitim ve Bilim Bakanlığı bünyesinde yer alan *uba.edu.kz* tarafından yayınlanmaktadır. Talimatta; öğretmenlerin yeni programa uygun ders işleyebilmelerine yönelik olarak yetiştirilmesine değinilmektedir. Öğretmenlere etkili bir öğretim için, kazandırılması gereken becerilere yer verilmektedir. Öğrencilerin araştırma becerilerinin geliştirilmesine yönelik bir öğretim planlamak, proje çalışmalarının nasıl yaptırılacağı, yeni müfredata uygun olarak dersin bölümlerine göre planlanması, farklılaştırılmış eğitimin organizasyonu, aktif öğrenme-öğretme yöntemlerinin kullanımı ve disiplinler arası ilişkinin dikkate alınması hususlarına vurgu yapılmaktadır.

Öğrencilerin motivasyonunu artırmaya yönelik metodolojik önerilerde ise; öğrencilerin öğrenme motivasyonunu arttırmak için öğrencinin içsel öğrenme tutkusunu öğretmek, böylece öğrenmeyi kendisine, deneyimine ve yaşamına uygulayabilmesine dikkat çekilmektedir. Eğitimin sadece akademik çalışmanın tekniği olmadığı, asıl meselenin okul dışındaki benzersiz deneyimlerle karşılaşıldığında, problem çözebilen gerçek bir insanı yetiştirmenin gerekliliği üzerinde durulmaktadır. Ayrıca; eğitimin bir bilgi aktarımı değil, anlamlı bir öğrenme sürecinin etkinleştirilmesi ve teşvik edici olarak düzenlenmesinin, öğrenme sürecini daha etkili kılacağı dolayısıyla eğitime yönelik istek ve güdülerin canlandırılması için öğretmenin öğrencilerle iyi ilişkiler kurması ve kendini de iyi tanıması konusuna temas edilmektedir (Қазақстан Республикасының Оқу-ағарту министрлігі Б. Алтынсарин атындағы Ұлттық білім академиясы, 2022). Akgül ve Durmuş (2009, s. 201), Altınсарин'i, döneminin önemli bir cemiyet adamı, ilk pedagoğu ve eğitimci yazar olarak tanımlamaktadır.

Eğitim Durumları Yönünden Karşılaştırma

Türkiye CDÖP'da, programın perspektifi, programın uygulanması sürecinde dikkat edilecek hususlar, öğrenme-öğretme yaklaşımı, becerilerin kazandırılması, öğrenci merkezli uygulamaların öncelikli olması gibi birçok ayrıntıya değinildiği halde, Kazakistan CDÖP'da bu konuda herhangi bir açıklama ya da yönlendirme maalesef mevcut değildir. Bu konudaki bilgiler, öğretmenlerin yeni müfredata uygun olarak ders işleyebilmesi adına düzenlenen eğitim kurslarından sağlanmıştır. Bu anlamda değerlendirildiğinde; Kazakistan CDÖP'nın eğitim durumlarına ilişkin konulara yer vermediği görülmektedir.

Türkiye CDÖP'da Ölçme ve Değerlendirme Yaklaşımı

Türkiye CDÖP'da, ölçme-değerlendirmeye dair detaylı bir bilgilendirme ve tavsiyeler yer almaktadır. Öğrencilerin bireysel farklılıklarına değinilmekte dolayısıyla bu durumun gözardı edilmemesi gerektiği tavsiye edilmektedir. Ölçme ve değerlendirme araçlarının azami ölçüde çeşitlilik içermesi, süreci değerlendirmenin önemi vurgulanmakta ve öğretmenlerin bu noktada yaratıcı ve opsiyonel davranmalarının önemine değinilmektedir.

Türkiye CDÖP'da, ölçme ve değerlendirme uygulamalarına yön veren ilkeleri aşağıdaki gibidir:

- *Ölçme ve değerlendirme çalışmaları öğretim programının tüm bileşenleri ile azami uyum sağlamalı, kazanım ve açıklamaların sınırları esas alınmalıdır.*
- *Öğretim programı, ölçme sürecinde kullanılacak ölçme araç ve yöntemleri açısından uygulayıcılara kesin sınırlar çizmez, sadece yol gösterir. Ancak tercih edilen ölçme ve değerlendirme araç ve yönteminde, gereken teknik ve akademik standartlara uyulmalıdır.*
- *Eğitimde ölçme ve değerlendirme uygulamaları eğitimin ayrılmaz bir parçasıdır ve eğitim süreci boyunca yapılır. Ölçme sonuçları tek başına değil izlenen süreçlerle birlikte bütünlük içinde ele alınır.*

- Bireysel farklılıklar gerçeğinden dolayı bütün öğrencileri kapsayan, bütün öğrenciler için genel geçer, tek tip bir ölçme ve değerlendirme yönteminden söz etmek uygun değildir. Öğrencinin akademik gelişimi tek bir yöntemle veya teknikle ölçülüp değerlendirilmez.
- Eğitim sadece “bilme (düşünce)” için değil, “hissetme (duygu)” ve “yapma (eylem)” için de verilir; dolayısıyla sadece bilişsel ölçümler yeterli kabul edilemez.
- Çok odaklı ölçme değerlendirme esastır. Ölçme ve değerlendirme uygulamaları öğretmen ve öğrencilerin aktif katılımıyla gerçekleştirilir.
- Bireylerin ölçme ve değerlendirmeye konu olan ilgi, tutum, değer ve başarı gibi özellikleri zamanla değişebilir. Bu sebeple söz konusu özellikleri tek bir zamanda ölçmek yerine süreç içindeki değişimleri dikkate alan ölçümler kullanmak esastır (MEB TTKB, 2018, ss. 8-9).

Kazakistan CDÖP’da Ölçme ve Değerlendirme Yaklaşımı

Kazakistan CDÖP’da ölçme-değerlendirmeye ait olarak sadece aşağıda yer alan tablodaki gibi program içerisinde belli tarihlerde yapılması belirtilen bölüm değerlendirme notları ve çeyreklerde kaç değerlendirmenin yapılacağı verilmiştir. Yine burada da Kazakistan Cumhuriyeti Eğitim ve Bilim Bakanlığı’nın 4 Mayıs 2020 tarih ve 175 sayılı emrinden çıkarımlarla bilgi sağlanmaya çalışılmıştır. Öğretmenlere, ölçme-değerlendirmenin öğretimdeki önemi hatırlatılarak, ölçme-değerlendirme ilkeleri, nasıl uygulanacağı, portföy ve performansların dikkate alınması, bölümlere göre özet değerlendirme, üç aylık yani çeyrekler göre özetleyici değerlendirme konularına değinilmektedir.

Tablo 14. Kazakistan CDÖP’da Çeyrekler Göre Ölçme-Değerlendirme

Sınıf	1. Çeyrek	2. Çeyrek	3. Çeyrek	4. Çeyrek
10. sınıf	Bölüm değerlendirme notu			
DMP (doğal-matematiksel profil)	3	1	2	2
SİP (sosyal-insani profil)	3	1	2	2
11. sınıf	Bölüm değerlendirme notu			
DMP (doğal-matematiksel profil)	3	1	2	2
SİP (sosyal-insani profil)	3	1	2	2

Ölçme-Değerlendirme Yaklaşımları Yönünden Karşılaştırma

Ölçme-değerlendirme yaklaşımları açısından karşılaştırıldığında öğretim programları arasında çok farklılık olduğu gözlenmektedir. Türkiye CDÖP ölçme-değerlendirme konusunda önemli aydınlatıcı ve yol gösterici bir yaklaşım sergilemektedir. Herkese uygun tek tip bir ölçme-değerlendirme yerine bireyselliği önceleyen ve değişik ölçme ve değerlendirme araçlarına ve esnekliğe dayanan bir yolun takip edilmesi yaklaşımı benimsenmiştir. Ayrıca asıl görevin öğretmenlere düştüğü ve burada öğretmenlerin yaratıcı özelliklerini devreye sokmaları konusu da tavsiye edilmektedir. Kazakistan CDÖP’da ise ölçme-değerlendirmeye ilişkin olarak sadece çeyrek değerlendirmeler ve bölüm sonu değerlendirmelerle bölüm değerlendirme notuna yer verilmektedir. Dolayısıyla yol gösterici, açıklamalı ya da örnek bir değerlendirme bulunmamaktadır. Bu konuda son derece yetersiz olduğu söylenebilir. Bu konularda programın bilgi içermemesi başka kaynaklara başvurma ihtiyacını da beraberinde getirmektedir. Halbuki, öğretim programının öğelerinden biri olarak bu konuların (eğitim durumları ve ölçme-değerlendirme) bizzat programda yer alması gerekmektedir.

SONUÇ VE TARTIŞMA

İki ülkenin coğrafya dersi öğretim programlarında benzerlikler olduğu gibi farklılıkların da varlığı dikkat çekmektedir. Türkiye’de okutulan coğrafya disiplinine ait derslerin dağılışı, Kazakistan’dan farklıdır (Tablo 5-6-8). Öğretim basamaklarının

sınıflandırılmasındaki farklılık derslerin dağılımını da doğrudan etkilemiştir. Kazakistan'da coğrafya dersleri 7. sınıftan itibaren coğrafya adıyla okutulmasına rağmen Türkiye'de 9. sınıfta başlanmaktadır. Bu yüzden ister istemez Türkiye'deki fen bilgisi ve sosyal bilgiler derslerine temas etme ihtiyacı ortaya çıkmaktadır. Bu dersler incelendiğinde ise; coğrafyaya ait konuların ilgili olan öğrenme alanı ve konu alanları gibi daha da detay araştırmanın gerekliliği ortaya çıkmaktadır. İki ülkede de zorunlu eğitim süreleri aynı olmakla birlikte coğrafya derslerinin yer aldığı sınıflar farklıdır. Programların yapılandırma yaklaşımı temelinde hazırlandığı ve sarmal içerik yaklaşımının benimsendiği gözlenmektedir. Bu açıdan her iki ülkenin öğretim programları benzerdir. Derslere bakıldığında ünitelerin her sınıfta tekrar ettiği ama değinilen konuların değiştiği dikkat çekmektedir. Her iki programın da çağdaş eğitim anlayışına uygun olarak ve dünyadaki gelişmeleri de yakından takip ederek oluşturulduğu fark edilmektedir. Programlar arasındaki en belirgin farklılık, eğitim durumları ve ölçme-değerlendirme boyutlarında görülmektedir. Kazakistan CDÖP'da hem öğretimin nasıl yapılacağına dair hem de ölçme-değerlendirme konusunda yol gösterici bir durum bulunmamaktadır. Bu konularda tavsiye ve yönlendirmelerin programda değil de Kazakistan Eğitim ve Bilim Bakanlığına bağlı Ulusal Eğitim Akademisi tarafından duyurulduğu görülmektedir. Bu durum programların doğrudan karşılaştırılmasını güçleştirmektedir. Dolayısıyla Ulusal Eğitim Akademisinin duyurularına da bakılması ihtiyacı doğmaktadır.

Aslan (2010, s. 357), *Sovyet Rusya Hakimiyetinde Yaşayan Türklerin Ortak "Birleştirilmiş Türk Alfabeti"nden "Rus Kiril" Alfabetine Geçirilmesi* adlı çalışmada; Rus egemenliğinde yaşayan Türkler'in 1920'de başlayıp 1930'da tamamlanan Latin alfabesine geçişin Rusları son derece rahatsız ettiğini ve acımasız uygulamalarla Kiril alfabesini uygulamaya geçirdiğini belirtmektedir. Sadykova vd. (2022, s. 73), "The potential of using video games in distance learning geography" adlı çalışmalarında; bilişim çağında en etkili eğitim araçlarından biri haline gelmiş olan video oyunlarının bazı risklere sahip olsa da coğrafya eğitiminde kullanılmasının öğrencileri teşvik etme konusunda son derece önemli olduğuna değinmektedirler. Yıldırım (2017, s. 643), "Türk Dünyasında Bütünleşme Açısından Eğitim İlişkileri" adlı makalesinde; Türk Dünyası'nda eğitim alanında gerçekleştirilen işbirliğinin daha etkin olması gerektiğine ve bunun Türk Dünyasındaki bütünleşme eğilimine anlamlı bir katkıyı sağlayacağına vurgu yapmaktadır. Zhumasheva (2018), "Sovyet Sonrası Dönemde Kazakistan'da Milli Eğitim Politikası" adlı tez çalışmada; Kazakistan'ın eğitim konusunda Sovyetler Birliği'nden kalan olumlu mirası korumaya çalışırken olumsuzluklarına karşı ise önemli yenilikler ve değişiklikler gerçekleştirdiğine ve bir yandan Kazak kimliği ve kültürünü güçlendirilirken diğer yandan da Rus kültürü ve Rusça etkisine karşı bir alternatif olarak batı kültürü ve İngilizceyi öncelemeye çalıştığına vurgu yapmaktadır. Aladağ (2018), "Türkiye ve Türkmenistan Coğrafya Öğretim Programlarının Karşılaştırılması" adlı çalışmada; öğretim programlarının kurgusal ve yapısal anlamda farklı olduğunu, amaçlar yönünden benzerlik gösterebilir de bütüncül değerlendirildiğinde farklılıkların fazla olduğunu tespit etmiştir. Sezer (2011), "Cumhuriyet Dönemi Ortaöğretim Coğrafya Derslerinde Türk Dünyası Coğrafyasının Öğretimi" adlı makalesinde, Türkiye CDÖP'da 11. ve 12. sınıf düzeyinde Türk Dünyası coğrafyası ile ilgili sadece üç kazanım olduğunu belirtmektedir. Topal ve Sezer (2016), "Üniversite Öğrencilerinin Türk Dünyası Coğrafyasına İlişkin Farkındalık Düzeylerinin Belirlenmesi" adlı çalışmalarında, araştırmaya katılan üniversite öğrencilerinin Türk Dünyası Coğrafyasına ilişkin farkındalık düzeylerinin çok düşük olduğu sonucuna ulaşmışlardır. Aladdinov (2006), Türkiye ve Azerbaycan ortaöğretim coğrafya müfredat programlarını karşılaştırdığı araştırmasında; programların farklı olduğunu, Türkiye'ye göre Azerbaycan'da coğrafya derslerine ayrılan ders saatlerinin yetersiz olduğunu belirtmektedir. Kaya'nın (2011), gerçekleştirdiği, Türkiye ve Almanya'daki coğrafya öğretim programlarının karşılaştırılmasında, Türkiye'deki 9. sınıflar, Almanya'da ise bir eyaletteki 9. sınıf programları incelenmiş, programların benzerlik göstermekle birlikte birtakım farklılıkların da varlığına işaret etmektedir. Değinilen çalışmalar ve bu araştırmanın sonuçlarına bakıldığında; Türk Dünyası olarak nitelenen ülkelere yönelik çalışmalara daha fazla ihtiyaç olduğu ortaya çıkmaktadır. Doğrudan Kazakistan ve Türkiye CDÖP'larının karşılaştırılmasına yönelik çalışma bulunmadığından, dolaylı olarak elde edilen sonuçlara değinme olanağı vardır. Yıldırım'ın (2017), değindiği gibi Türk Dünyası olarak tanımlanan ülkelerin eğitimi alanında yapılacak çalışmalara ihtiyaç vardır ve bu çalışmalar Türk Dünyası'nın bütünleşmesine katkı sağlayacaktır. Yine Topal ve Sezer'in (2016), üzerinde durdukları gibi Türk Dünyası'nın gençler tarafından öğrenilmesi ve bu konuda gelecekte rol üstlenmeleri açısından bu tür çalışmalar önem arz etmektedir. Aladağ'ın (2018), gerçekleştirdiği program karşılaştırması ile bu çalışmanın bulguları çok örtüşmemektedir. Türkmenistan'ın öğretim programı klasik analiziyle hazırlanmış olduğu halde Kazakistan CDÖP'nın yapılandırma yaklaşımına uygun olarak tasarlandığı görülmektedir. Aladdinov'un (2006), çalışması ile değerlendirildiğinde ise;

ders saatleri ve eğitim kademelerine göre coğrafya derslerinin dağılımındaki değişiklikler açısından benzerlik vardır. Program karşılaştırmaları noktasında ise ülkeden ülkeye değişen benzerlik ve farklılıkların olabildiği sonucuna ulaşılmaktadır. Elbette her ülkenin kendi kültürü ve idari yapılanmasına uygun programlar kurgulaması doğal bir süreçtir. Ancak son dönemlerde oluşturulan öğretim programlarında genel olarak yapılandırmacı yaklaşımın dikkate alındığını da belirtmek gerekir. Bu çalışma ile değinilen araştırmaların yer yer benzerlikleri olmakla birlikte farklılıkların daha çok olduğu dikkat çekmektedir. Değinilen çalışmaların bazıları Türk Dünyası'na odaklanmıştır ve bu yönüyle ayrılmaktadır. Ancak Türk Dünyası'na yönelik çalışmaların daha fazla yapılması ihtiyacı bu çalışmada da ortaya çıkmaktadır.

Sonuç olarak iki öğretim programının genel anlamda amaçlar ve içerik yönünden benzerlikleri fazla olmakla birlikte, eğitim durumları ve ölçme-değerlendirme konularında bir hayli farklılık olduğu dikkat çekmektedir.

ÖNERİLER

- Program karşılaştırmalarının yapılmasının, karşılaştırılan ülkeler bazında fayda sağlayacağı düşünülebilir.
- Program karşılaştırmalarına yönelik çalışmalar, ülkelerin CDÖP'lerinde olumlu ve olumsuz noktaları fark etmelerinde yararlı olacaktır.
- Türk Dünyası açısından programların değerlendirilmesi, ortak bir kültürün oluşması ve bütünleşme adına katkı sağlayabilir.
- CDÖP'lerinde Türk Dünyası'na ve Türk Kültürü'ne dair konulara daha fazla yer verilmesi, genç nesillerin bu konulardan haberdar ve duyarlı olmalarına pozitif katkı sağlamada etkili olabilir.
- Coğrafya derslerinin farklı ülke ve coğrafyaların öğretilmesi noktasındaki önemi dikkate alındığında, Türk Kültürü'nün yaşatıldığı bölgelerin tanıtılmasına sağlayacağı katkı tartışılmazdır.
- Program karşılaştırılmasına dair çalışmaların yapılması, doğası gereği dinamik olan öğretim programlarının yenilenmesinde olumlu katkı sağlayabilir.

| EXTENDED ABSTRACT |**Comparison of Türkiye and Kazakhstan Geography Education Programs**Caner ALADAĞ^{ID}, Tahsin TAPUR^{ID}, Baştürk KAYA^{ID}**INTRODUCTION**

Every society or country has certain goals and expectations when bringing new generations into the life of society. For this purpose, while educational programs and the learning-teaching process are created, countries develop and implement policies at different levels and disciplines for educational studies. Today, at the focal point of these studies; it is seen that the desire to raise individuals who think independently and scientifically, can express their thoughts easily, have high self-confidence, are aware of themselves and their environment, adapt to the developing conditions of the day and are equipped with 21st century skills.

According to educators, the most important feature of the curriculum is its functionality, that is, its ability to respond to the needs of society and to reveal the talents of individuals (Engin, Akbaş, & Gençtürk, 2003). The formation of curricula is based on four basic elements. These elements are acquisition, content, educational situations and measurement and evaluation. Of course, the main element is the objectives of the program. The other elements function as aids in achieving the objectives. After the objectives are determined, the content, methods and measurement and evaluation dimensions gain importance in order to achieve these objectives. In order to catch up with the changes and developments in the world, countries are constantly reviewing their curricula and trying to focus on internationally accepted teaching models in order to ensure that the generation to be raised is equipped with the skills of the century. It is of great importance for countries to compare the elements of their curricula with the elements of other countries' curricula, to identify similarities and differences, and to see the deficiencies and negativities. On this occasion, it is also possible to critically evaluate the reflections of the studies carried out in one country in other countries. In this context, the aim of the study is to compare the geography curriculum prepared for secondary education in 2018 in Turkey and in 2020 in Kazakhstan. In line with this general purpose, the programs of the two countries were evaluated by considering their similarities and differences in terms of program elements (outcome, content, educational situations and measurement-evaluation process).

METHOD

The study was carried out based on a qualitative case study to identify similar and different aspects of the purpose, content, educational situations and assessment and evaluation processes of the secondary geography programmes of the two countries. The documents selected for the analysis are the geography curriculum prepared by the Ministry of National Education in Turkey (2018, GCC) and the GCC prepared by the Ministry of Education and Science in Kazakhstan (2020). Document analysis technique was used to obtain the programmes and content analysis technique was used to compare them.

FINDINGS AND INTERPRETATIONS

Geography Teaching and Programs in Turkey and Kazakhstan

The existence of 12 years of uninterrupted (compulsory) education in the education systems of both countries is noteworthy. However, there is a difference in the classification of education levels. In Turkey, education levels are defined as pre-school, primary education (primary school, middle school) and secondary education. In Kazakhstan, education levels are classified as preschool, first level (primary education, grades 1-5), second level (basic secondary education, grades 6-9) and third level (general secondary education, grades 10-12). In the education system in Turkey, geography courses are included in secondary education. In Kazakhstan, on the other hand, geography subjects start in the natural sciences (science) course in the 6th grade. However, it is noteworthy that the courses taught under the name of geography start in the 7th grade (7, 8, 9, 10 and 11) and continue until the 11th grade.

Comparison in Terms of Objectives

When the curricula of the two countries are examined in terms of their objectives, it is noteworthy that they are designed in accordance with the requirements of the age. They focus on raising individuals who place the student at the center of learning-teaching and who can look at facts and events from a more advanced perspective by using the knowledge they have acquired in previous education levels. Along with integration with today's technology, the importance of values and skills is also emphasised. With the perception that students can think more abstractly and creatively, sensitivity to nature and the environment and the importance of using nature and the environment for sustainability are emphasised. Along with the recognition of different cultures in the world, there are instructions on comparing one's own culture with them and being respectful to other cultures. However, there is a difference in the details of the specification of the objectives.

Evaluation of Content

According to the 2018 geography course curriculum in Turkey, there are 4 units (natural systems, human systems, global environment: regions and countries, environment and society) that are repeated at each grade level. However, the content varies depending on grade level. In Kazakhstan, geography courses in secondary education are taught in grades 10 and 11 and secondary education institutions are divided into two different fields (science-mathematics, social-humanities). The content is based on a spiral approach. The content of the geography course consists of 7 sections (geographical research methods, cartography and geoinformatics, nature and the use of geocology, geoeconomics, geopolitics, country studies, humanity's global challenges). Geography is taught 4 hours a week in grades 10 and 11 in schools with a natural-mathematical profile and 3 hours a week in grades 10 and 11 in schools with a social-humanitarian profile.

When a holistic evaluation is made in terms of content, it is noteworthy that the names of the courses and the units are the same in every class in Turkey, but the weight ratios of the units vary and the subjects change. Similarly, the names of the courses of geography discipline in Kazakhstan are the same. Again, it is seen that the spiral approach is preferred in the way the content is given. The first thing that draws attention as a difference in the programs is the presentation of the courses in the form of units or chapters. The units and chapters in each grade and school type are the same. However, depending on the type of school, the duration and the details of the content vary.

Evaluation in Terms of Education Status

As in the conventional expression "*how you say it is as important as what you say*", it is very important how to present the course content and which strategies, methods and techniques should be used to achieve the goal. At this point, in Turkey's GCC, students are encouraged to explore, question, problem-solve, etc. Unfortunately, there is no detailed guidance on the

learning-teaching approach in Kazakhstan's GCC. It is emphasized in the program that the content of the study subject, which can be associated with this subject, is organized according to education departments. As for methodological suggestions to increase students' motivation: In order to increase students' learning motivation, attention is drawn to teaching the student's inner passion for learning, so that he can apply learning to himself, his experience and his life. In the Turkish GCC, many details such as the perspective of the curriculum, the issues to be considered during the implementation of the curriculum, the learning-teaching approach, the acquisition of skills, and the priority of student – centered practices are mentioned, but unfortunately, there is no explanation or guidance in the Kazakhstan GCC.

Comparison in Terms of Measurement and Evaluation

Türkiye GCC contains detailed information and recommendations regarding measurement and evaluation. Individual differences of students are mentioned, therefore it is recommended that this situation should not be ignored. It emphasizes that measurement and evaluation tools include maximum diversity, the importance of evaluating the process, and the importance of teachers acting creatively and optionally at this point. Regarding measurement and evaluation in Kazakhstan GCC, only the section evaluation notes specified to be carried out on certain dates within the program and the number of evaluations to be made in the quarters are given. When compared in terms of measurement and assessment approaches, it is observed that there are many differences between the curricula. The Turkish CDÖP shows an enlightening and guiding approach to assessment and evaluation. In Kazakhstan CLC, on the other hand, only quarter assessments, end-of-chapter assessments and chapter evaluation grades are included.

CONCLUSION AND DISCUSSION

It is noteworthy that there are similarities as well as differences in the geography curricula of the two countries. The distribution of the courses of geography discipline taught in Turkey is different from Kazakhstan. The difference in the classification of teaching levels has directly affected the distribution of courses. In Kazakhstan, geography courses are taught under the name of geography starting from the 7th grade, whereas in Turkey they start in the 9th grade. Although the duration of compulsory education is the same in both countries, the grades in which geography courses take place are different. It is observed that the curricula are prepared on the basis of constructivist approach and a spiral content approach is adopted. In this respect, the curricula of both countries are similar. When we look at the lessons, it is noteworthy that the units are repeated in each grade, but the topics addressed change. It is noticed that both curricula are designed in accordance with the contemporary education approach and by closely following the developments in the world. The most significant differences between the programs are seen in the dimensions of educational situations and measurement and evaluation. In Kazakhstan GCC, there is no guidance both on how to teach and on assessment and evaluation. It is seen that recommendations and guidance on these issues are announced not in the program but by the National Academy of Education under the Ministry of Education and Science of Kazakhstan. In terms of program comparisons, it is concluded that there may be similarities and differences from country to country. Of course, it is a natural process for each country to construct programs in accordance with its own culture and administrative structure. However, it should be noted that the constructivist approach is generally taken into consideration in the recently developed curricula. As a result, although the two curricula have many similarities in terms of objectives and content in general, it is noteworthy that there are many differences in terms of educational situations and measurement and evaluation.

KAYNAKÇA / REFERENCES

- Akgül, S., & Durmuş, M. (2009). 18. Ve 19. Yüzyıllarda İliminski'nin eğitim çalışmaları bağlamında Kazakistan'ın milli eğitim politikası ve İbray Altınсарın. *Kafkas Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 1(4), 197-205.
- Akınoğlu, O. (2004). Yapılandırmacı öğrenme ve coğrafya öğretimi. *Marmara Coğrafya Dergisi*, 10, 73-94.
- Aladağ, C. (2018). Türkiye ve Türkmenistan Coğrafya öğretim programlarının karşılaştırılması. *Journal of Turkish Studies*, 13(19), 77-99. <https://doi.org/10.7827/TurkishStudies.14056>

- Aladdinov, R. (2006). *Türkiye (1992) ve Azerbaycan (2003) ortaöğretim coğrafya müfredat programlarının karşılaştırılması*. (Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü).
- Arslan, M. (2009). Eğitimle ilgili temel kavramlar. M. Arslan (Ed.), *Eğitim Bilimine Giriş* içinde (1. Baskı, ss. 11-26). Gündüz Eğitim ve Yayıncılık.
- Aslan, B. (2010). Sovyet Rusya hakimiyetinde yaşayan Türklerin ortak “birleştirilmiş Türk alfabesi”nden “Rus kiril” alfabesine geçirilmesi. *Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, 16(40), 357-374.
- Baltacı, A. (2019). Nitel araştırma süreci: nitel bir araştırma nasıl yapılır? *Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 5(2), 368-388. <https://doi.org/10.31592/aeusbed.598299>
- Creswell, J. W. (2018). Beş nitel araştırma yaklaşımı. M. Bütün & S. B. Demir (Ed.), & M. Aydın (Çev.), *Nitel Araştırma Yöntemleri Beş Yaklaşımına Göre Nitel Araştırma ve Araştırma Deseni* içinde (3. Baskıdan Çeviri) (4. Baskı, ss. 69-110). Siyasal Kitabevi.
- Demir, S. B., Doğan, S., & Pınar, M. A. (2013). 4+4+4 Yeni Eğitim Sistemi'nin yansımaları: Beşinci sınıflardaki eğitim-öğretim sürecinin branş öğretmenlerinin görüşleri doğrultusunda değerlendirilmesi. *Journal of Turkish Studies*, 8(9), 1081-1098. <https://doi.org/10.7827/TurkishStudies.5286>
- Dyusenbaevna, O., Arashova, N., & Yeshmanova, G. (2023). Түркі елдерінің ынтымақтастығы. *Uluslararası Türk Dünyası Araştırmaları Dergisi*, 6(1), 93-104.
- Engin, İ., Akbaş, Y., & Gençtürk, E. (2003). I. coğrafya kongresinden günümüze liselerimizde müfredat programlarındaki değişimler. *Millî Eğitim Dergisi*, 157. 3 Haziran 2023 tarihinde https://dhgm.meb.gov.tr/yayimler/dergiler/milli_egitim_dersisi/157/ergin.htm, adresinden edinilmiştir.
- Kaplankıran, İ. (2017). Kazakistan Cumhuriyetinde eğitim sisteminin tarihî seyri ve günümüzdeki yapısı. *Ana Dili Eğitimi Dergisi*, 5(1), 31-47. <https://doi.org/10.16916/aded.272230>
- Kaya, M. F. (2011). Türkiye ve Almanya'daki coğrafya öğretim programlarının karşılaştırılması. *Eğitim Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, 1(1), 57-78.
- Kızılcıoğlu, A. (2006). Coğrafya dersi öğretim programı hakkında düşünceler. *Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 9(16), 1-19.
- Millî Eğitim Bakanlığı Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı [MEB TTKB]. (2018). *Ortaöğretim coğrafya dersi (9, 10, 11 ve 12. Sınıflar) öğretim programı*. Millî Eğitim Bakanlığı. 10 Mayıs 2023 tarihinde <http://mufredat.meb.gov.tr/ProgramDetay.aspx?PID=336>, adresinden edinilmiştir.
- Mirzahmetov, M., & Yılmaz, R. (2013). Kazaklar nasıl Ruslaştırılmaya çalışıldı? *Çankırı Karatekin Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 3(1), 193-202.
- Saban, A., Koçbeker Eid, B. N., Saban, A., Alan, S., Doğru, S., Ege, İ., Arslantaş, S., Çınar, D., & Tunç, P. (2010). Eğitimbilim alanında nitel araştırma metodolojisi ile gerçekleştirilen makalelerin analiz edilmesi. *Selçuk Üniversitesi Ahmet Keleşoğlu Eğitim Fakültesi Dergisi*, 30, 125-142.
- Sezer, A. (2011). Cumhuriyet dönemi ortaöğretim coğrafya derslerinde Türk dünyası coğrafyasının öğretimi. *Türklük Bilimi Araştırmaları*, 29, 341-373.
- Taleev, D. A. (2016). Түркіскіі мир золотой мост между востоком и западом. *Абай атындағы азПУ-ні Хабаршысы, «Тарих және саяси-әлеуметтік ғылымдар» сериясы*, 2(49), 85-87.
- Tekerci, H., & Kılıncı, M. (2023). Öğrenmenin bileşenleri: Okul öncesi öğretmen adaylarının zihin alışkanlıklarının incelenmesi. *Ahmet Keleşoğlu Eğitim Fakültesi Dergisi*, 5(2), 343-358. <https://doi.org/10.38151/akef.2023.58>
- Temirbekov, A., & Yesnazarova, U. (2013). Globalization, regionalization and objectives of geographical education. *Procedia – Social and Behavioral Sciences*, 89, 422-424. <https://doi.org/10.1016/j.sbspro.2013.08.871>
- Topal, E., & Sezer, A. (2016). Üniversite öğrencilerinin Türk dünyası coğrafyasına ilişkin farkındalık düzeylerinin belirlenmesi. *Marmara Coğrafya Dergisi*, 33, 96-113. <https://doi.org/10.14781/mcd.08328>
- Ünlü, M. (2014). *Coğrafya öğretimi* (1. Baskı). Pegem Akademi Yayıncılık.
- Yıldırım, A., & Şimşek, H. (2016). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri* (Genişletilmiş 10. Baskı). Seçkin Yayıncılık.
- Yıldırım, İ. (2017). Türk dünyasında bütünleşme açısından eğitim ilişkileri. *Journal of Turkish Studies*, 12(13), 643-658. <https://doi.org/10.7827/TurkishStudies.11720>
- Yıldırım, S. (2023). Coğrafya öğretmenleri ve öğretmen adaylarının web 2.0 araçları kullanım yetkinliklerinin değerlendirilmesi. *Ahmet Keleşoğlu Eğitim Fakültesi Dergisi*, 5(2), 359-373. <https://doi.org/10.38151/akef.2023.59>
- Zhumasheva, U. (2018). *Sovyet sonrası dönemde Kazakistan'da milli eğitim politikası*. (Yüksek Lisans Tezi, Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü).
- Қазақстан Республикасының Оқу-ағарту министрлігі Ы. Алтынсарин атындағы Ұлттық білім академиясы. (2022). «2022-2023 Оқу жылында қазақстан республикасының орта білім беру ұйымдарында оқу-тәрбие процесін ұйымдастырудың ерекшеліктері туралы» әдістемелік нұсқау хат. 10 Temmuz 2023 tarihinde <https://www.uba.edu>

kz/storage/app/media/IMP/2022-2023-ou-zhylynda-azastan-respublikasyny-orta-bilim-beru-yymdarynda-ou-trbie-protsesinyymdastyrudyyerekshelekteri-turaly-distemelik-nsau-khat-1-23122022.pdf, adresinden edinilmiştir.

Садықова, Б. Б., Есназарова, Ұ. Ә., & Тоқбергенова, А. А. (2022). Потенциал использования видеоигр при дистанционном обучении географии. *Педагогика және Психология*, 3(52), 73-82. <https://doi.org/10.51889/3341.2022.57.97.008>